

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
KATEDRA GEOGRAFIE

Barbara PILCHOVÁ

**ZMĚNY PROSTOROVÉ ORGANIZACE POLSKÉHO
ŠKOLSTVÍ NA ÚZEMÍ ČR OD ROKU 1945**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Olomouc 2010

Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, katedra geografie

Akademický rok 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

student

Barbara PILCHOVÁ

Obor (studijní kombinace)

Regionální geografie

Název práce:

**Změny prostorové organizace polského školství
na území ČR od roku 1945**

**Changes in spatial structure of Polish educational system
on the territory of the Czech Republic after 1945**

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je časová a prostorová analýza sítě školských zařízení s polským vyučovacím jazykem na území České republiky v období po 2. světové válce. Autorka se pokusí zjistit, jak se odrazily změny právního postavení polské národnostní menšiny a změny počtu i rozmístění jejich příslušníků v poválečném období na organizaci polského školství a změnách sítě polských školních zařízení.

Základní struktura práce:

1. Úvod
2. Cíl práce
3. Metody zpracování, přehled relevantní literatury
4. Polská národnostní menšina v ČR – právní postavení a základní charakteristika v historické retrospektivě (po roce 1945)
5. Polské školství na území ČR po roce 1945
6. Změny sítě školských zařízení s polským vyučovacím jazykem po roce 1945 – statistické zpracování (změny sítě, počty žáků apod.)
7. Identifikace příčin časových a prostorových změn
8. Závěry
9. Resumé (v angličtině)
10. Seznam literatury
11. Přílohy

Bakalářská práce bude zpracována v těchto kontrolovaných etapách:

konkretizace osnovy (listopad 2008), rešerše dostupné literatury, sestavení bibliografie k tématu (prosinec 2008), zpracování 4. kapitoly (leden 2009), zpracování 5. až 7. kapitoly (březen 2009), formulace závěrů (duben 2009), dokončení a odevzdání práce (květen 2009), tvorba grafických příloh (průběžně).

Rozsah grafických prací: text, grafy a mapy

Rozsah průvodní zprávy: 10–12 000 slov základního textu + práce včetně všech příloh v elektronické podobě

Seznam odborné literatury:

Kadlubiec, D. *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920–1995)*. Ostrava : Ostravská univerzita 1997, 315 s.

Kostková, H. *Polská národnostní menšina – společenský status v regionálně geografickém a historickém kontextu*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci 2007, 123 s. [diplomová práce]

Siwek, T. *Česko-polská etnická hranice*. Ostrava : Ostravská univerzita 1996, 94 s.

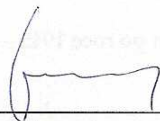
Siwek, T. *Polská národnostní menšina v Československu 1945–1954*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2001, 115 s.

archivy organizační složky MŠMT Pedagogické centrum pro polské národnostní školství / Centrum pedagogiczne dla polskiego szkolnictwa narodowościowego a polskich národnostních organizací v ČR

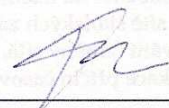
Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D.

Datum zadání bakalářské práce: 6. 11. 2008

Termín odevzdání bakalářské práce: květen 2009

vedoucí katedry

vedoucí bakalářské práce

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem veškerou použitou literaturu uvedla v seznamu.

V Olomouci, dne 25. května 2009

.....

podpis autora

Děkuji RNDr. Miloši Fňukalovi Ph.D. za vstřícný přístup, cenné rady, věcné připomínky, za čas, který mi v souvislosti s touto prací věnoval.

OBSAH

1. Úvod	7
2. Cíle práce.....	8
3. Metodika zpracování, přehled literatury	9
4. Polská národnostní menšina v ČR - právní postavení a základní charakteristika v historické retrospektivě.....	12
4.1 Nástin historie Polské menšiny v ČR	12
4.1.1 Těšínsko do roku 1920	12
4.1.2 Meziválečné období.....	14
4.1.3 Těšínsko v letech 1938-1945	15
4.1.4 Vývoj po druhé světové válce až do současnosti	16
4.2 Práva a právní postavení polské menšiny.....	18
5. Polské školství na území ČR	20
5. 1 Vývoj a historie polského školství	20
5. 2 Polské školství na Moravě.....	22
5. 3 Poválečné období.....	22
5. 4 Polské školství na Těšínsku po roce 1989 až do současnosti.....	27
6. Změny sítě školských zařízení s polským vyučovacím jazykem po roce 1945	28
7. Identifikace příčin časových a prostorových změn	46
7.1 Problémy polského národnostního školství v České republice	46
7.2 Pozitiva polského školství	47
8. Závěr	49
10. SUMMARY, KEY WORDS	51
11. Použitá literatura	52

Přílohy

1. Úvod

Tématem mé bakalářské práce jsou Změny prostorové organizace polského školství na území ČR od roku 1945. Jelikož jsem obyvatelkou Těšínského Slezska a zároveň se řadím k polské národnostní menšině, chtěla bych se zaměřit na vývoj a problematiku, se kterou se Poláci museli potýkat řadu let. Pro obyvatelé polské národnosti zlomovým obdobím bylo rozdělení Těšínského Slezska v roce 1920, období za II. světové války nebo při vzniku samostatné České republiky v roce 1993. Důležitým rysem rozvoje polské kultury a zároveň polského obyvatelstva byla a doposud je otázka polského školství na území České republiky.

Ačkoli se dá říct, že Česká republika je víceméně národnostně jednotlivým státem, na jeho území žije mnoho národnostních menšin. Poláci tvořili a dodnes tvoří velice významnou část obyvatelstva, jsou druhou nejpočetnější národnostní menšinou po slovenské národnosti minoritě. Jako jediní ze všech národnostních menšin si však v průběhu let vydobyli právo na svůj systém školské výuky, na typickou kulturu a vlastní tradice.

Polská národnostní menšina je nejvíce zastoupena v příhraničním regionu Těšínské Slezsko. Obyvatelé této národnosti jsou v rámci ČR koncentrováni na poměrně malém území, ale přesto významně zasahovali do vývoje Těšínského regionu.

Soužití dvou odlišných národů, Čechů a Poláků, nebylo vždy jednoduché. Odlišné názory na školství, kulturu a jiné důležité tradice a problémy přinášely řadu let neshody mezi obyvateli. Přestože i dnes je mnoho příčin k rozporům mezi občany, dokáží spolu občané jak polské, tak české národnosti žít v souladu a klidu.

2. Cíle práce

Cílem bakalářské práce, Změny prostorové organizace polského školství na území ČR od roku 1945, je analýza polské národnostní menšiny a polského školství na území České republiky.

Práce shrnuje základní charakteristiku polské menšiny v historické retrospektivě a právní postavení těchto obyvatel. V tomto textu bude zvoleno členění odpovídající těmto dílčím cílům: historie do roku 1920, meziválečné období, období mezi roky 1938-1945, mezi nejdůležitější patří vývoj po II. světové válce až do současnosti. Následuje kapitola, kde jsou stručně shrnuta práva a právní postavení polské menšiny v České republice.

Stěžejní částí práce je rozbor polského školství na území České republiky, zájmové území je oblast Těšínska. Důraz práce je především kladen na změny ve vývoji počtu škol a jejich žáků v souvislosti s historickými událostmi v dané oblasti. Rozvoj školství je v této práci rozdělen chronologicky do dvou etap, a to před rokem 1945 a po tomto roce.

Tato bakalářská práce se zabývá také změnami sítě školských zařízení s polským vyučovacím jazykem či identifikací příčin časových a prostorových změn, které jsou znázorněny v příložených tabulkách a grafech.

3. Metodika zpracování, přehled literatury

Rešerše literatury

Problematika národních menšin byla, je a bude v Evropě vždy aktuálním tématem. Těšínsko (bývalé okresy Český Těšín a Fryštát, nyní Frýdek-Místek a Karviná) je území o rozloze 1 620 km² s 506 254 obyvateli, podle posledního sčítání lidu v roce 2001. V okrese Karviná, který se rozprostírá na území o rozloze 347,3 km² žije 279 436¹ obyvatel, z toho 229 658 Čechů (82%) a 19 040 Poláků (6,8%). Nejpočetnější zastoupení polských obyvatel je ve městě Karviná, a to 5 250. Frýdek-Místek, území o rozloze 1 273 km², čítá 226 818² obyvatel, z toho 190 744 (84%) Čechů a 18 077 (7,9%) Poláků. V tomto okrese je největší zastoupení Poláků v obci Třinec, kde počet polských obyvatel dosahuje 6 892 z celkového populace. Obec Hrádek ve frýdecko-místeckém okrese nespadá co do počtu obyvatel mezi velké obce, ale jeho zvláštností je největší procentuální zastoupení polské menšiny (42,7%).

V použité literatuře nenajdeme práci, která by líčila celistvý pohled na polskou menšinu. Interpretace složitých dějin Těšínska se liší podle toho, jsou-li jejich autory historikové čeští, polští z Polska nebo místní Poláci z Těšínska. Jsou publikace, které se touto tematikou zabývají, nicméně nedávají komplexní obraz, který by rozebíral specifiku polské minority. Řada prací na téma polské menšiny byla zpracována v poválečném období. Literaturu na téma menšin najdeme v soukromých sbírkách, v obecných a městských kronikách či v tisku. Tyto materiály však často nejsou kompletní. Představují ji např. publikace V. Pláčka³ a M. Plačkové.⁴ Dále pak historikové M. Borák,⁵ D. Janák, J. Lukašík⁶ a další. Z polských historiků se tomuto tématu soustavně věnují především Z. Jasiński a M. Kamiński.⁷

¹ Český statistický úřad [online]. [c2009] [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW <<http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/tabx/CZ0812>>

² Český statistický úřad [online]. [c2009] [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW <<http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/tabx/CZ0813>>

³ Pláček, V.: Problém národních menšin v Československu za války a v letech 1945-1948, roč. 67 (1969), č. 4

Pláček, V.: Politická struktura obyvatelstva na Těšínsku před zavřením čs.-polské spojenecké smlouvy, roč.70 (1972), č.2

⁴ Plačková, M.: Tzv. teorie dvou vlastí Poláků na Těšínsku po roce 1945 a jejich majetek, roč. 23 (1997), č. 2

Plačková, M.: Polské spolky na Těšínsku po roce 1945 a jejich majetek, roč. 24 (1998), č. 1,

⁵ Borák, M.: Symbol Katynia: Zaolziańskie ofiary obozów i więzień w ZSRR. Czeski Cieszyn, PZKO 1991, 203 s

⁶ Lukašík, J.: Boj KSČ o obovení a výstavbu školství s polským vyučovacím jazykem proti české buržoasní reakce v letech 1945-1948, roč. 2 (1967), č. 2

⁷ Kamiński, M.: Polsko-czechosłowackie stosunki polityczne 1945-1948, Warszawa, PWN, 407 s

Nejčastěji se zkoumáním této problematiky zabývají místní historikové, etnografové, sociologové a geografové polské národnosti D. Kadłubiec,⁸ S. Zahradník,⁹ T. Siwek¹⁰ a mnoho dalších. Nikdo z uvedených autorů se nezmiňuje o Polácích žijících v jiných částech republiky a to proto, že jsou roztroušeni po celém území.

V uplynulých letech byl zřízen vědecko-výzkumný projekt v rámci Filozofické fakulty Ostravské univerzity, v Ústavu pro výzkum polského etnika v ČR. Tento projekt získal podporu Grantové agentury a měl vystihnout problematiku a život Poláku ve Slezsku v období 1920-1995.

Tato práce ve své rešeršní části čerpá informace především z knihy *Polská národní menšina v Československu 1945-1954* autorů Tadausze Siwka, Stanisława Zahradnika, Józefa Szymeczka, která shrnuje informace o polské menšině v Československu v prvním poválečném desetiletí na území Těšínska. Méně pozornosti je věnováno Polákům žijícím roztroušeně. Tato publikace není zaměřená pouze na historická fakta, ale rovněž je v ní popis demografických ukazatelů (počty obyvatel, rozmístění polského obyvatelstva na celém území...). Její součástí jsou podrobně vypracované statistické údaje s grafy a tabulkami. Jednotlivé kapitoly jsou rozděleny do dvou skupin. První se zaměřuje na problematiku týkající se reformy polských předválečných organizací, kulturu, školství a náboženství, která v tomto nelehkém období byla velice složitá a v neposlední řadě politice v této skupině lidí. Zbývající kapitoly se věnují komparaci problematiky obyvatel české národnosti k obyvatelstvu s polskou národností.

Neméně důležitým zdrojem při zpracování byla publikace Karla Daniela Kadłubce *Polská národnostní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*¹¹ Každá kapitola je svým způsobem individuální. V první je zahrnuta historie od roku 1920 až 1995. Následující kapitoly obsahují demografická fakta, kde je víc kladen důraz na Poláky žijící mimo území Těšínska, či na různé polské spolky a organizace. Samostatně vypracovanou kapitolou je školství, v níž se autor zabývá podrobným popisem všech polských školských zařízení, od mateřských školek až po školy střední.

Přesná statistická data, včetně počtu polských školních budov, žáků a učitelů byly čerpány ze sborníku *Tu byliśmy, tu jesteśmy...*¹² a referátu Ireny Kufové.¹³ Užitečným zdrojem informací je také dílo Dr. Macury.¹⁴

⁸ Kadłubiec, D.: *Polská národnostní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. 1. vyd. Ostrava 1997. 316 s. ISBN 80-7042-479-6

⁹ Zahradník, S.: *Z historii polskiego szkolnictwa w Trzyńcu*, Ostrava 1971,

¹⁰ Siwek, T.: *Polská národnostní menšina v Československu 1945-1954*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2001, 116 s. ISBN 80-7285-009-1

¹¹ Kadłubiec, D.: *Polská národnostní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. 1. vyd. Ostrava 1997. 316 s. ISBN 80-7042-479-6

¹² Branny, J.: *Tu byliśmy, tu jesteśmy...*, Český Těšín 2000, 61 s

Důležitým zdrojem dat byly také webové stránky organizací a spolků. Nejpřínosnější se stala stránka Kongresu Poláku v České republice, která informuje nejen o své působnosti, ale také o různých činnostech polských organizací.

Použitá metodika při zpracování

Při zpracování bakalářské práce bylo použito několik různých metod ke zpracování dat. Záleželo především na povaze jednotlivých kapitol. Dalším důležitým zdrojem informací byly také webové stránky či interview s lidmi, kteří se tímto tématem zabývají.

Jedním z nejdůležitějších zdrojů dat a informací byly odborné publikace. Mezi stěžejní monografie pro zpracování této bakalářské práce se řadí publikace Karla Daniela Kadlubce „Polská národnostní menšina na Těšínsku v České republice 1920-1995“, Tadeusze Siwka „Polská národnostní menšina v Československu 1945-1954“. Z publikací v polském jazyce především publikace Józefa Szymeczka „Polacy na Zaolziu 1920-2000, Poláci na Těšínsku“ a tabulkové přehledy z publikace „Tu byliśmy, tu jesteśmy...“ a další monografie, které jsou uvedené v rešerši a ve zdrojích literatury.

Základní text je doplněn tabulkami a grafy, které byly převedeny z publikací do programu Microsoft Office Excel 2003 a následně vloženy do práce. Práce při tvoření map byly poněkud složitější. Prvním krokem bylo vytvoření tabulek v již zmíněném programu MS Excel, kde pomocí programu „DoKřovi“ byly transformovány zeměpisné souřadnice ze systému WGS84 do rovinných souřadnic systému S-JTSK (tzv. Křováka). Následně hodnoty souřadnic S-TJSK byly převedeny do programu ArcMap, kde byly zhotoveny mapové podklady. Další úpravy byly provedeny v programu CorelDRAW 11. Problém, který se vyskytl, byl při vyhledávání souřadnic obcí, které zanikly nebo se staly součástí jedné obce, případně historických městských částí (Karviná Krzywy Dół, Karviná Kostel, Karviná Novy Jork, Dolní mosty u Jablunkova).

¹³ Kufová, I.: Minulost a současnost národnostních menšin na Těšínsku = Mniejszości narodowe na Śląsku Cieszyńskim dawniej i dziś: sborník referátů z mezinárodní vědecké konference, konané dne 4. 10. 2001 v Českém Těšíně, 1. vyd. Český Těšín 2001, 199 s. ISBN 80-238-8051-9

¹⁴ Macura, J.: Z dziejów szkolnictwa polskiego na Zaolziu, Czeski Cieszyn 1998. 448 s. ISBN 80-238-1930-5

4. Polská národnostní menšina v ČR - právní postavení a základní charakteristika v historické retrospektivě

4.1 Nástin historie Polské menšiny v ČR

Slezsko, jakožto území rozprostírající se na hranicích jihovýchodního Polska je od nepaměti předmětem zájmů jak českých, tak polských historiků zabývajících se otázkou národnostních menšin a jejím vývojem v prostoru a čase. Důkazem je mnoho historických publikací, vyznačujících se zkoumanou problematikou.

Pro nejstarší období nemáme historické ani filologické doklady, které by mohly prokázat jazykové složení obyvatelstva žijícího na Těšínsku. Již ve středověku mělo Těšínské Slezsko nepochybně multikulturní charakter. Za dob habsburské monarchie se v něm prolínaly vlivy polské, české i německé. Vytvářela se národnostně i jazykově smíšená kultura, která zahrnovala v sobě i prvky židovské či židovsko-německé. První zmínka o soužití více národností, kterou můžeme spatřit v díle Retingelda Kneiferla: *Topographie des kaiserlich-königlichen Antheils von Schlesien*¹⁵ je připomenutí spíše o jazyce než národnostní situaci na Těšínsku. Kneifel v této publikaci popisuje pro jednotlivé obce jazyk obyvatelstva, kterým většinou byla němčina, dále pak slezsko-polský dialekt či slezsko-moravský dialekt. Vyznačil tím tak nikoliv jazykovou hranici česko-polskou, ale relativně území, kde dominantní byl slezský dialekt, kterému se dodnes říká slangově „po našemu“. Tudíž jazyk, zahrnující prvky polské, české, ale rovněž německé a z části slovenské.

4.1.1 Těšínsko do roku 1920

Počátkem 20. století se Těšínsko dostává do velmi obtížné situace, a to nejen z hlediska ekonomického, sociálního a politického, ale i národnostního. Soužití polského, českého, německého a židovského etnika nebylo jednoduchou záležitostí.

První světová válka a vznik nástupnických států, Československa a Polska, byly impulsem, který zaostřil do té doby nepříliš nebezpečné soupeření o dosažení národní dominance, a to

¹⁵ Kneifel, R.: *Topographie des kaiserlich-königlichen Antheils von Schlesien*, Brno 1804, 358 s

v oblasti kulturní, jazykové a školské. Poláci, Češi či Němci na Těšínsku se stali předmětem v politické hře znesvářených sousedů.

Polské obyvatelstvo si přálo, aby Těšínsko bylo součástí Polska nebo alespoň jeho etnicky převážně polské části, české tíhlo k Československu a populace německá upřednostňovala prosazení vlivu německého.

Němci vyžadovali spojení celého rakouského Slezska (Těšínsko a Opavsko) s německými mluvícími obvody Čech, Moravy a Haliče do jednoho celku Sudetenland.

Československý stát se ve svých nárocích na Těšínsko dovolával důvodů hospodářských (těžba uhlí, výroba koksu), komunikačních (Košicko-bohumínská dráha byla tehdy jediným spojením českých zemí se Slovenskem) a etnografických (ne všichni obyvatelé mluvící polským nářečím „po našemu“, se cítili národně Poláky).

Požadavky Polska zdůrazňovaly argumenty historické. Na sporném území propukaly hornické stávky, polští horníci požadovali připojení k Polsku. Srážky mezi českým a polským obyvatelstvem se množily, docházelo k rozporu v dělnických organizacích, vznikaly polovojenské organizace. Situace spěla k občanské válce.

Souhrn událostí, které se odehrály před rozdělením Těšínska.¹⁶

V říjnu roku 1918 vznikly na Těšínsku dva provizorní správní orgány. Český, pod názvem Zemský národní výbor pro Slezsko (ZNV) a polský, Národní rada Těšínského knížectví (Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego RNKC). Oba orgány si v této době činily nárok na celé Těšínsko. V následujícím měsíci došlo k dohodě mezi RNKC a ZNV o rozdělení sféry vlivu mezi orgány. Varšavská vláda dohodu schválila, ale Národní výbor v Praze ji pouze toleroval.

K porušení listopadové dohody z roku 1918 přispěla československá vojska v lednu 1919. Docházelo k bojům, ve kterých byly i značné ztráty na životech. Účelem zákroku nebylo dobytí Těšínska, nýbrž znemožnění voleb do polského Sejmu.

V únoru daného roku došlo k příměří mezi oběma sousedními státy. Československá vojska se stáhla za demarkační linii určenou v Paříži dohodovými mocnostmi s výjimkou Francie v srpnu 1919, byla to tzv. Tissiho linie, podle níž košicko-bohumínská železnice měla připadnout Polsku stejně tak polovina karvinského revíru.

¹⁶ Kadłubiec, K. a kol., *Polská národnostní menšiny na Těšínsku v České republice (1920-1995)*, Ostrava 1997, 315 s., ISBN 80-7042-479-6

V září roku 1919 byl na území Těšínska vyhlášen plebiscit, kvůli němuž začaly spory na obou stranách týkající se hlasovacího práva i o to, jak mají být posouzeny výsledky plebiscitu.

Leden roku 1920 přivedl na Těšínsko mezispojeneckou plebiscitní komisi, která uznala vojenskou demarkační čáru z února roku 1919.

28. června 1920 na konferenci ve Spaa došlo prostřednictvím vedoucích dohodových států k rozdělení Těšínska mezi Československo a Polsko. Československu zůstala Košicko-bohumínská dráha a karvinský uhelný revír, Polsku historická část. Po rozdělení Těšínska došlo k urovnání vztahů mezi Československem a Polskem a byla uzavřena dohoda o uznání hranic. Polákům připadlo 1 009 km² (43,8 %) a 143 121 obyvatel, z toho 95 982 Poláků (61,1 %), Čechů 2 239 (1,4 %) a 44 730 Němců (31,3 %).¹⁷ Československé republice připadlo 1 273 km² (56,7 %), 283 546 obyvatel, z toho 137 868 Poláků (48,6 %), 113 365 Čechů (39,9 %) a 32 186 Němců (11,3 %).¹⁸

4.1.2 Meziválečné období

Po rozdělení Těšínska, na do té doby sporném území, nastalo relativně období klidu a vzájemné tolerance mezi českým a polským obyvatelstvem. Původní Těšínské národnostní komunity si musely uspořádat život dle nových podmínek. České etnikum, jakožto domácí, mělo největší podporu ze strany státní moci, místní správy a místních českých spolků. Německé obyvatelstvo sice přišlo o svůj silný vliv v regionu Těšínska, své významné postavení na úradech si ale ponechalo. Nejpočetnější skupina obyvatel, polská, zůstala ve znevýhodněném postavení jako za Rakouska. Národnostní složení obyvatel žijícího na Těšínsku se během let zásadně měnilo. Od roku 1910 do roku 1930 počet Poláků klesl o téměř třetinu, úbytek vykázala také národnost německá, a to o čtvrtinu a Čechů naopak přibýlo čtyřnásobně. Příčinou mohla být migrace obyvatelstva, část občanů se hlásila kdysi k jiné národnosti nebo svou roli mohly bezesporu sehrát také nátlaky při sčítání z české strany.

Polská menšina žijící na území Československé republiky, zejména bývalé okresy Český Těšín a Fryštát, měla své vlastní organizace ve sféře kulturní, politické, osvětové, mládežnické, náboženské a další. V Československu existovala ještě jedna polská organizace, a to v Praze zvaná Polský klub v Praze, sdružující Poláky z Polska i

¹⁷ Zaolziański biuletyn informacyjny, č. 7-8

¹⁸ tamtéž

z Těšínska, žijící trvale v hlavním městě. Postavení polské menšiny vymezovaly ústavní zákony a nařízení z 23. ledna 1925¹⁹. Největší pozornost byla zaměřena na polské školství. Polské organizace se ucházely o zestátnění alespoň několika polských soukromých škol. Tato žádost byla uznaná jen z části, jelikož pokles žáků byl v těchto školách od roku 1920 výrazný. Další diskriminaci pocítilo polské obyvatelstvo ve sféře hospodářské.

Období vzájemného klidu a tolerance bylo narušeno ve 30. letech po podepsání polsko-německé deklarace o neutocení v roce 1934. Narůstala nedůvěra a nevraživost mezi Polskem a Československem. Ve stranických polských organizacích v Československu sílila nacionalistická tendence. V posledních dnech před obsazením Těšínska Polskem docházelo k protičeským akcím.

Mezi česko-polským obyvatelstvem i mezi oběma státy nebyly zvláště dobré vztahy, ale přesto vznikaly polsko-české organizace jak např. Kluby československo-polského přátelství v Praze, v Plzni, a jiných velkých městech. Takových lidí bylo velmi málo na to, aby ovlivnili polsko-české vztahy na Těšínsku v meziválečném období.

4.1.3 Těšínsko v letech 1938-1945

V říjnu 1938 Polsko obsadilo sporné území Těšínska z let 1918-1920. Tento čin podporovalo i mnoho polských občanů daného území, jelikož toto jednání považovalo za vysvobození z českého „poddanství“. Pro Polsko to znamenalo posílení ve sféře hospodářské, získání území s nerostnými surovinami a v neposlední řadě strategickou polohu. Polsko tím získalo 802 km² a 227 tis. obyvatel, z něhož se podle sčítání z roku 1930 k polské národnosti hlásilo 35%, k české 56% a německé 8%. Na obsazeném území byl zaveden polský jazyk jako úřední. Češi, kteří nebyli výhradně protipolsky zaměřeni, toto rozhodnutí museli akceptovali. Zbylí občané z českou národností odešli. Dosavadní počínání trvalo až do března 1939, kdy Československo obsadil Hitler.²⁰

Pro všechny polské vlastence bylo připojení Těšínska k Polsku významnou událostí, navíc to také přivítala i řada českých obyvatel, protože během března toho roku zlikvidovala německá okupace zbytky Československa.

¹⁹ Kadłubiec, K. a kol., *Polská národnostní menšiny na Těšínsku v České republice (1920-1995)*, Ostrava 1997, 315 s., ISBN 80-7042-479-6

Siwek, T., Zahradnik, S., Szymeczek, J.: *Polská národnostní menšina v Československu 1945-1954*, Praha 2001, 116 s., ISBN 80-7285-009-1

²⁰ Siwek, T., Zahradnik, S., Szymeczek, J.: *Polská národnostní menšina v Československu 1945-1954*, Praha 2001, 116 s., ISBN 80-7285-009-1

Kadłubiec, K. a kol., *Polská národnostní menšiny na Těšínsku v České republice (1920-1995)*, Ostrava 1997, 315 s., ISBN 80-7042-479-6

Obyvatelé polské národnosti, kteří zůstali na území Československa po roce 1939, byli považováni za spoluvíníky rozpadu státu. Došlo k postupnému zavírání polských škol a organizací. Poláci byli vyhoštěni za hranice. Později byl také uzavřen pražský Polský klub.

V prvních dnech druhé světové války bylo celé Těšínsko okupováno hitlerovským vojskem. V prosinci Němci provedli sčítání lidu tzv. Fingerabdruck. Lidé také měli možnost přihlásit se k národnosti slezské, kterou preferovala většina obyvatel. Obyvatelstvo se slezskou národností bylo považováno za Němce nikoliv za Poláky. Polský národ směřoval k zániku. Nejprve šlo o obyvatelstvo na vysokých postech (polská inteligence, vůdci). Později byla zavedená tzv. Volkslista (udělování německého občanství). Ti, kteří neměli volkslistu byli předurčení k manuálním pracím. Vyhlažování se projevovalo v různých formách: věznění, koncentrační tábory, nucené práce, válečné daně apod. Germanizace vytlačila všechnu polskou kulturu a údělem obyvatelstva, které se neocitlo na tzv. Volkslistě, bylo každodenní pronásledování.

4.1.4 Vývoj po druhé světové válce až do současnosti

Příchod sovětské armády pro Těšínsko znamenal návrat do obnovené Československé republiky. Těšínsko bylo nově budováno jako národní stát Čechů a Slováků. Otázka polské menšiny v československém státě a sporného území zásadním způsobem ovlivňovala polsko-české vztahy na mezinárodní úrovni. Polská menšina se ihned po válce začala mobilizovat. Ze začátku se pokus o obnovení polských organizací československým úřadům nezamlouval, ale hned po té se podařilo polskému obyvatelstvu obnovit alespoň školství. V Českém Těšíně po osvobození začaly vycházet polské komunistické noviny Głos Ludu (Hlas lidu). Ani podpis smlouvy o přátelství a vzájemné pomoci mezi Československem a Polskem v roce 1947 nepřinesl žádné změny ve vztahu k polské menšině. Díky doplňku smlouvy formou protokolu se Poláci mohli těšit povolením dvou polských organizací: Polský kulturně-osvětový svaz (PZKO) a Sdružení polské mládeže (SMP). Československé úřady ovšem zlikvidovaly všechny ostatní polské organizace a převzaly jejich veškerý majetek. Na Těšínsku vznikl profesionální polský soubor Scena Polska, činnost zahájilo také loutkové divadlo pro děti Bajka, a také měla menšina možnost vydávat knihy místních polských autorů. Veškerou moc v zemi měla KSČ, která měla vedoucí postavení a formovala národnostní politiku i ve zmíněném území.

Léta 1952 až 1967 byla poznamenána politikou KSČ, jejichž cílem byl hospodářský rozvoj a upevnění komunistické ideologie.

Hlaví výbor PZKO od roku 1954 dostával pravidelně státní dotace na kulturní a osvětovou činnost. Také polské školství, polský tisk a další organizace byly financovány ze státního rozpočtu.

Oživení v 60. letech se dotklo i polské menšiny, která se chtěla podílet na politickém dění Československé socialistické republiky. Prostřednictvím sdružení PZKO polská menšina požadovala vytvoření vlastního pracoviště pro výzkum polského etnika, nové potřeby do polských škol a změnu Głosu Ludu na deník. Tyto i jiná práva vyžadovaly i ostatní národnosti. Po upevnění režimu na počátku 70. let, začaly značné diskriminace hlavně vedoucích osobností, a jejich rodin.²¹

Období po roce 1970, někdy také označována pojmem normalizace (1970-1989), přinesla pro polské obyvatelstvo opět další asimilaci. Na straně druhé byla vydána směrnice pro postup v národnostních otázkách a v některých obcích platila dvojjazyčnost při označování veřejných budov a obchodů. Na několik místních představitelů polské menšiny se zaměřila StB poté, co v Polsku začalo působit hnutí Solidarita.

Asimilace se nejvíce projevila v poklesu počtu žáků polských škol. V období 1971-1989 se počet základních škol s polským jazykem vyučovacím na území Těšínska snížil ze 69 na 28 a počet žáků z 5 920 na 3 472. PZKO zůstalo jedinou polskou organizací sdružující 94 místních organizací, čítacích 24 359 členů.²²

Po událostech ze dne 17. 10. 1989 skončila komunistická nadvláda a Československo nastoupilo cestu k demokracii. Z ústavy byl vyjmut bod o vůdčí úloze komunistické strany, což podnítilo rozvoj rozmanitosti názorů také u polské menšiny. Vznikaly a znovu se zakládaly nejrůznější polské instituce (Kongres Poláku, reprezentující všechny malé organizace, PZKO, který má nejsilnější zastoupení a politické hnutí - Wspólnota (Soužití), která hájí politické zájmy menšin v ČR). V roce 1991 se konalo sčítání lidu, podle něhož žilo na území dnešní České republiky 59 838 (0,59 %) Poláků, z toho 43 404 (72,54 %) na Těšínsku (okres Karviná a Frýdek-Místek). Po vzniku České republiky 1. 1. 1993 je Těšínsko nejvýchodnějším územím s největším zastoupením polské menšiny (19 040 okres Karviná, 18 077 okres Frýdek-Místek, dle posledního sčítání z roku 2001)²³

²¹ Nástin dějin Těšínska, Praha 1992, 261 s

²² tamtéž

²³ Český statistický úřad [online]. [c2009] [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW <<http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/tabx/CZ0812>>
Český statistický úřad [online]. [c2009] [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW <<http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/tabx/CZ0813>>

Vzhledem k etnickému složení zdejšího obyvatelstva ovlivňovala polská komunita významně životní styl regionu a vykazovala vždy vysokou úroveň společenského a národního uvědomění.

4.2 Práva a právní postavení polské menšiny

Polská národnostní menšina je podle posledního sčítání lidu konaného 1. března 2001 jednou z nejpočetnějších etnických skupin na území České republiky. Poslední sčítání uvádí 51 968 (0,5 %) ²⁴ populace polské národnosti. V roce 1991 se k polské národnosti přihlásilo o 7 414 (14,2 %) obyvatel méně. Tento pokles může být způsoben úmrtností stárnoucího obyvatelstva nebo postupnou asimilací.

Práva všech národnostních menšin v České republice jsou upraveny právními předpisy (ústava, zákony a nařízení vlády). Nejdůležitějším pramenem práv ochrany menšin v Evropě je Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin z roku 1995, kterou Česká republika ratifikovala v roce 1997. Další normy vyplývající z úmluv jsou smlouvy, zohledňující specifika vzájemných vztahů a postavení menšin. Nejdůležitější smlouvou je smlouva ze dne 6. Října 1991 mezi Československou a Polskou republikou o dobrém sousedství, solidaritě a přátelské spolupráci. Právo ochrany menšin určuje Ústava a Listina základních práv a svobod. Zákon o právech příslušníků národnostních menšin definuje pojmy „národnostní menšina“ a „příslušník národnostní menšiny“.

Definice příslušníka národnostní menšiny:

- příslušníkem je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury o zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo. ²⁵

Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti. ²⁶

²⁴ Český statistický úřad [online]. [last update 2007-09-19] [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW <http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/seznam_tabulek_obyvatelstvo>

²⁵ Branna, J.: Wybór dokumentów prawnych dotyczących mniejszości narodowych, Warszawa 2004, 216 s, ISBN 83-88416-20-0
Vláda České republiky [online]. [c. 2009] [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW <<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/narodnostni-mensiny---uvod-1361/>>

²⁶ Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna [online]. [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW <<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>

Základní práva národnostních menšin:²⁷

- svobodná volba příslušnosti k národnostní menšině,
- právo na sdružování příslušníků národnostních menšin,
- právo účasti na řešení záležitostí týkajících se národnostní menšiny,
- právo na užívání jména a příjmení v jazyce národnostní menšiny,
- právo na vícejazyčné názvy a označení,
- právo na užívání jazyka národnostní menšiny v úředním styku a před soudy a ve věcech volebních
- právo na vzdělání v jazyce národnostní menšiny
- právo na rozvoj kultury příslušníků národnostních menšin,
- právo na rozšiřování a přijímání informací v jazyce národnostní menšiny

Usnesením vlády České republiky byl zřízen dne 15. června 2005 poradní a iniciativní orgán - Rada vlády pro národnostní menšiny. Všechny rady stojí člen vlády, kterého na návrh předsedy vlády jmenuje vláda. Členy Rady jsou zástupci národnostních menšin a zástupci orgánu veřejné moci s tím, že nejméně polovinu členů Rady tvoří zástupci národnostních menšin. Rada v rámci své působnosti sleduje dodržování Ústavy České republiky, Listiny základních práv a svobod, mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobod, jimiž je Česká republika vázána. Dále ve spolupráci s jinými orgány vlády navrhuje finanční prostředky na každý rozpočtový rok v návrhu státního rozpočtu, např. dotace na aktivity národnostních menšin, školství, kulturu...²⁸

²⁷ Branna, J.: Wybór dokumentów prawnych dotyczących mniejszości narodowych, Warszawa 2004, 216 s, ISBN 83-88416-20-0

²⁸ Vláda České republiky [online]. [c. 2009] [cit. 2009-03-22].

Dostupný z WWW < <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rmm/historie-a-soucasnost-rady-15074/> >

5. Polské školství na území ČR

5.1 Vývoj a historie polského školství

První zmínka o polských školách na území Těšínska se datuje od roku 1331, ale vzhledem k nedostačujícím materiálům z těchto dob, je těžké přiblížit situaci daného školství. Z publikací můžeme jen zjistit, že polské obyvatelstvo se vyučovalo na různých místech, ale vyučovací jazyk závisel na národnosti, a vzhledem k tomu, že učitelé byli z řad polského obyvatelstva, vyučovacím jazykem byla převážně polština nebo místní nářečí. Dlouhá léta se používaly české učebnice, jelikož polské nebyly k dispozici, bylo tomu až do doby, kdy vláda odsouhlasila zavedení polských učebnic a polského jazyka do škol. Výuka 1. stupně (1. až 4. třída) probíhala v mateřském jazyce, avšak o několik let později úřady zavedly do škol povinný německý jazyk již od 1. třídy. Statistiky z těchto let uvádějí, že v této době bylo 44 tříd polských, 6 českých a 2 německé²⁹.

Výrazný rozvoj polského školství byl zaznamenán na přelomu 19. a 20. století, zásluhou polské Matice školské pro Těšínské knížectví (Macierz Szkolna dla Księstwa Cieszyńskiego) a Společnost Lidové Školy (Towarzystwa Szkoły Ludowej), dále pak díky osvětovým sdružením. Ještě před vypuknutím 1. světové války, na území budoucí československé republiky, fungovalo 100 polských školských zařízení. Mezi jinými bylo založeno v roce 1909 první reálné polské gymnázium v Orlové. Během války působily polské školy i mimo Těšínsko a Ostravsko, a ty byly určeny pro uprchlíky z Haliče.

Od roku 1918, kdy dne 5. 11. byla podepsaná dohoda mezi Národní radou Těšínského knížectví a Zemským výborem pro Slezsko, která držela ochrannou ruku nad polským menšinovým školstvím v rámci ochrany menšinových práv. Situace v následujících letech byla pro polské školství na území českého Těšínska složitá, jelikož většina škol byla obsazena českými aktivisty a řada učitelů byla zatčena. Největší útoky byly proti učitelům polského gymnázia v Orlové.

Fungování polského školství a dalších národnostních menšin v Československu v době meziválečném bylo zahrnuto v několika právních ustanoveních. Nejdůležitější z nich byl zákon z 29. února 1920 „Ochrana národnostních menšin a náboženských menšin“, v němž byla rovněž zahrnuta práva na zřizování a provozování vlastních škol, ve kterých se mohlo vyučovat v mateřském jazyce.

²⁹ Kadłubiec, K. a kol., Polská národnostní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995), Ostrava 1997, 315 s., ISBN 80-7042-479-6

Představitelé polské minority v Praze ve svých projevech často zdůrazňovali otázku zestátnění polského školství. V prosinci 1931 K. Śliwka (poslanec za polskou národnostní menšinu) vznesl návrh ministerstvu školství ve věci zestátnění polských škol a v roce 1932 návrh zákona o zestátnění polských soukromých škol. Tento projekt se měl vztahovat na jediné polské gymnázium v Orlové, 7 základních škol (I-IX), 11 základních škol (I-V) a 2 školy odborné.³⁰ Iniciativa polských poslanců nepřinesla očekávané výsledky. Vysoký podíl škol, které nebyly uznány za státní, si musely najít finance na provozování někde jinde. Polské školy byly rozděleny dle financování do 3 skupin: školy veřejné - hrazené obecními úřady, státní - hrazené ministerstvem školství a soukromé - hrazené ze zdrojů Matice školské nebo průmyslovými podniky (zejména hutě). K zestátnění polských škol nedošlo s výjimkou již zmíněného jediného polského gymnázia v Orlové, které přešlo na státní úvazek 1. 1. 1938.

Absolventi základních škol mohli dále pokračovat na Orlovském gymnáziu, v polských třídách českého reálného gymnázia v Českém Těšíně (od roku 1938), polských třídách zemědělské školy v Českém Těšíně, samostatných polských školách zřízených Maticí školskou (rodinná škola v Třinci – Kanská, rodinná škola v Orlové a v polských třídách učitelského ústavu v Ostravě).³¹

Tab. 1 Polské školství středních a odborných škol na území Českého Těšínska v roce 1938

Název školy a sídlo	počet oddělení	počet žáků
Polské reálné gymnázium, Orlová	14	614
Rodinná škola, Třinec Kanská	1	24
Rodinná škola, Orlová	1	64
polské třídy českého gymnázia, Český Těšín	1	52
polské třídy zemědělské školy, Český Těšín	1	30
polské třídy učitelského ústavu, Ostrava	2	63
Celkem	20	847

³⁰ Szymeczek, J.: Polacy na Zaolziu 1920-2000 Poláci na Těšínsku, Český Těšín 2002, 175 s., ISBN 80-238-8050-0
Kadłubiec, K. a kol., Polská národnostní menšiny na Těšínsku v České republice (1920-1995), Ostrava 1997, 315 s., ISBN 80-7042-479-6

³¹ Szymeczek, J.: Polacy na Zaolziu 1920-2000 Poláci na Těšínsku, Český Těšín 2002, 175 s., ISBN 80-238-8050-0
Kadłubiec, K. a kol., Polská národnostní menšiny na Těšínsku v České republice (1920-1995), Ostrava 1997, 315 s., ISBN 80-7042-479-6

³² tamtéž

5. 2 Polské školství na Moravě

Sdružení Towarzystwa Szkoły Ludowej (TSL) vzniklo na přelomu 19. a 20. století na moravském území. Po vzniku Československé republiky tato organizace byla zrušena jako organizace se sídlem mimo hranice státu. Bývalí členové TSL 19. prosince 1919 založili polský školský svaz (Polski Związek Szkolny na Morawach, PZS), který převzal patronát nad dětskými útulky a školami. Důležitý význam měl také v šíření osvěty. Finance Hlavního výboru a skupin PZS měly zajistit udržení polských škol na území tehdejší Ostravy. Brzy se ukázalo, že financování ze strany Polského svazu nebylo dostačující, a proto v roce 1922 byla všechna polská zařízení předána Hlavnímu výboru polské Matice školské se sídlem v Českém Těšíně.³³

V roce 1919 na Moravě existovalo 7 polských škol s počtem žáků 1 856, v roce 1935 se počet škol snížil na 3 základní školy (I-V) a 1 základní školu (I-IX) s celkovým počtem žáků 170.³⁴

Díky připojení Těšínska k Polsku roku 1938 převzal zodpovědnost nad polskými školskými zařízeními na Moravě Hlavní výbor, protože Matice školská je již nemohla dále řídit. Tento stav však trval jen do roku 1938, kdy české vládní orgány nedaly souhlas k dalšímu rozvoji polských škol.

5. 3 Poválečné období

Konec 2. světové války a osvobození Těšínska byly začátkem rekonstrukce polského školství. Již v prvních poválečných dnech představitelé Towarzystwa Nauczycieli Polskich (TNP) - Společnost polských učitelů - organizace sdružující učitele zaměstnané v polských obecných, měšťanských a středních školách, utvořili svaz Polski Komitet Szkolny (PKS), který měl za úkol obnovu polského školství společně se Zemským národním výborem. Ministerstvo školství ze začátku dovolilo otevřít jen polské třídy v českých školách. Později, po dalších prosbách ze strany PKS, zůstaly otevřené samostatné polské školy s polským vyučovacím jazykem.

Dne 20. června 1945 byl vydán dekret Ministerstvem školství o obnovení polských základních škol (I-V a I-IX) na území Těšínska. Během zápisu do těchto škol začaly útoky na polské školství (provádění zápisu bez přítomnosti polských učitelů; nátlak na rodiče,

³³ Szymeczek, J.: Polacy na Zaolziu 1920-2000 Poláci na Těšínsku, Český Těšín 2002, 175 s., ISBN 80-238-8050-0
Kadłubiec, K. a kol., Polská národnostní menšiny na Těšínsku v České republice (1920-1995), Ostrava 1997, 315 s., ISBN 80-7042-479-6

³⁴ tamtéž

aby zapisovali své děti do českých škol,...). I přes nelehkou situaci pro polské obyvatelstvo, se v září roku 1945 podařilo otevřít 74 obecných škol, 10 měšťanských škol a 21 škol mateřských. Důležitou roli v té době sehrálo opět Towarzystwo Nauczycieli Polskich, které převzalo řadu úkolů spojených s obnovou polského školství. Kvůli nedostatku učebnic začaly vycházet pro děti školou povinné časopisy, které tyto učebnice z části nahrazovaly. Jednalo se o časopis Nasza Szkoła (Naše škola) pro mladší žáky a Praca Szkolna (Školní práce) pro starší.³⁵

Aktivitu polského obyvatelstva v otázkách polského školství tolerovaly pouze ústřední a krajské komunistické orgány, které byly zvoleny ve volbách roku 1946. Boj proti polskému školství sílil a v důsledku toho bylo zrušeno několik polských škol. Protipolská opatření se projevila rovněž i v poklesu žáků.

Během let 1945-1948 se síť polských škol neustále měnila. Polské školství je v tomto období charakteristické bojem o vlastní existenci a úsilím za obnovu. Ne všechny školy dokázaly vést výuku od začátku školního roku až do konce. V tomto období bylo nejvíc škol jednotřídních (40,3%), dvoutřídních (30,7%).³⁶

Situace se po únoru v roce 1948 uklidnila. Komunisté, kteří od začátku stáli na straně polského obyvatelstva, umožnili dobudovat síť polských škol a prosazovali změny v celém československém školství. A proto byl vydán zákon o jednotné škole, místo měšťanských a víceletých gymnázií byly zavedeny čtyřleté střední školy, na které navazovala gymnázia a další střední školy. V roce 1953 byl vydán další zákon, který zaváděl osmiletou základní a jedenáctiletou střední školu.³⁷

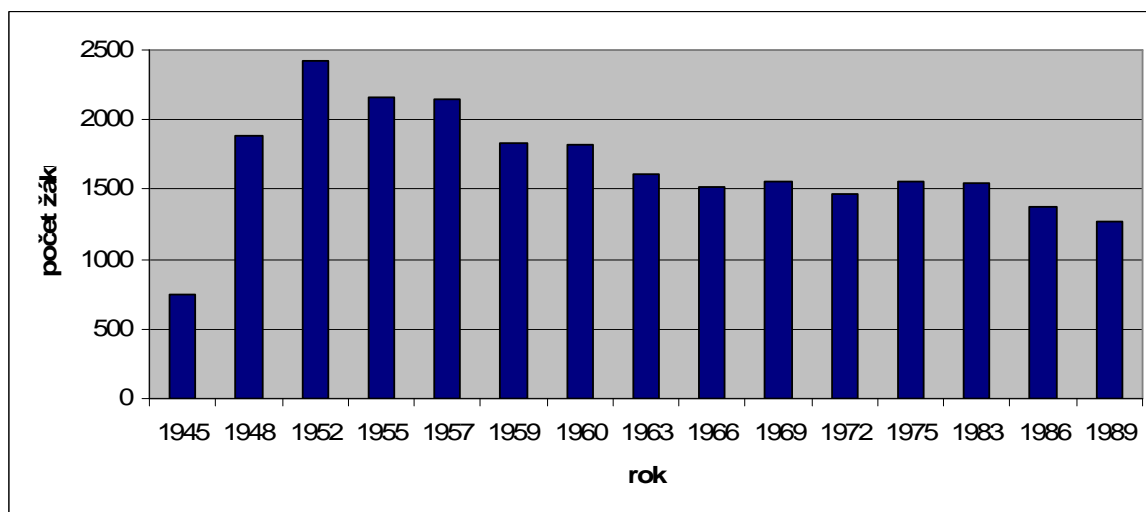
³⁵ Szymeczek, J.: Polacy na Zaolziu 1920-2000 Poláci na Těšínsku, Český Těšín 2002, 175 s, ISBN 80-238-8050-0
Kadłubiec, K. a kol., Polská národnostní menšiny na Těšínsku v České republice (1920-1995), Ostrava 1997, 315 s, ISBN 80-7042-479-6
Siwek, T., Zahradnik, S., Szymeczek, J., Polská národní menšina v Československu 1945-1954, Praha 2001, 116 s, ISBN 80-7285-009-1
Macura, J., Z dziejów szkolnictwa polskiego na Zaolziu: Towarzystwo Nauczycieli Polskich, Český Těšín 1998, 448 s, ISBN 80-238-1930-5

³⁶ Kadłubiec, K. a kol., Polská národnostní menšiny na Těšínsku v České republice (1920-1995), Ostrava 1997, 315 s, ISBN 80-7042-479-6
Siwek, T., Zahradnik, S., Szymeczek, J., Polská národní menšina v Československu 1945-1954, Praha 2001, 116 s, ISBN 80-7285-009-1

³⁷ Siwek, T., Zahradnik, S., Szymeczek, J., Polská národní menšina v Československu 1945-1954, Praha 2001, 116 s, ISBN 80-7285-009-1

Změny v polském školství po roce 1948

Jak už bylo zmíněno v předchozím odstavci, v období po roce 1948 je zřetelné zlepšení než v předchozích letech.

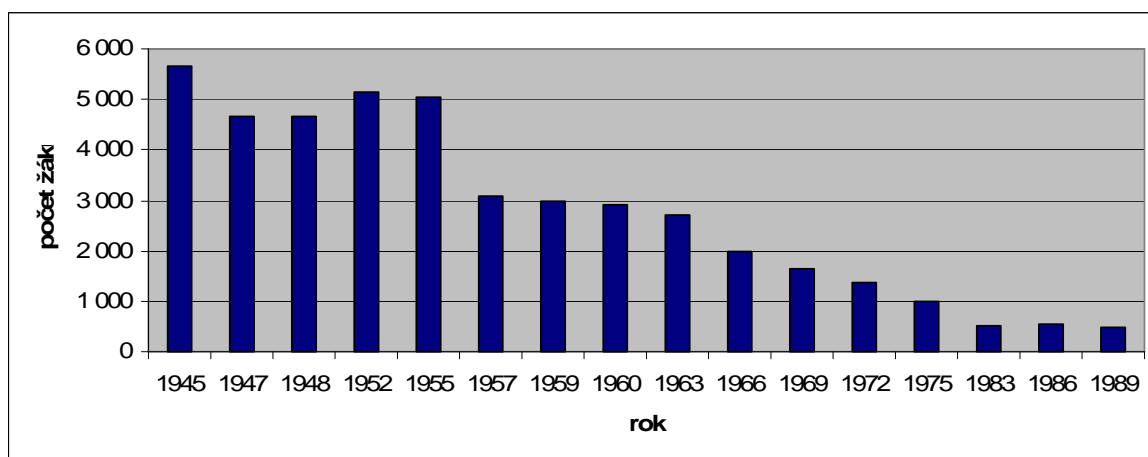
Obr. 1 Počet žáků v polských mateřských školách v letech 1945-1989³⁸

Od 60. let počet mateřských škol začal klesat. Důvodem mohl být nižší přirozený přírůstek obyvatelstva, asimilace polské menšiny, růst smíšených manželství,... K opětovnému nárůstu v polských mateřských školách dochází v 70. letech.

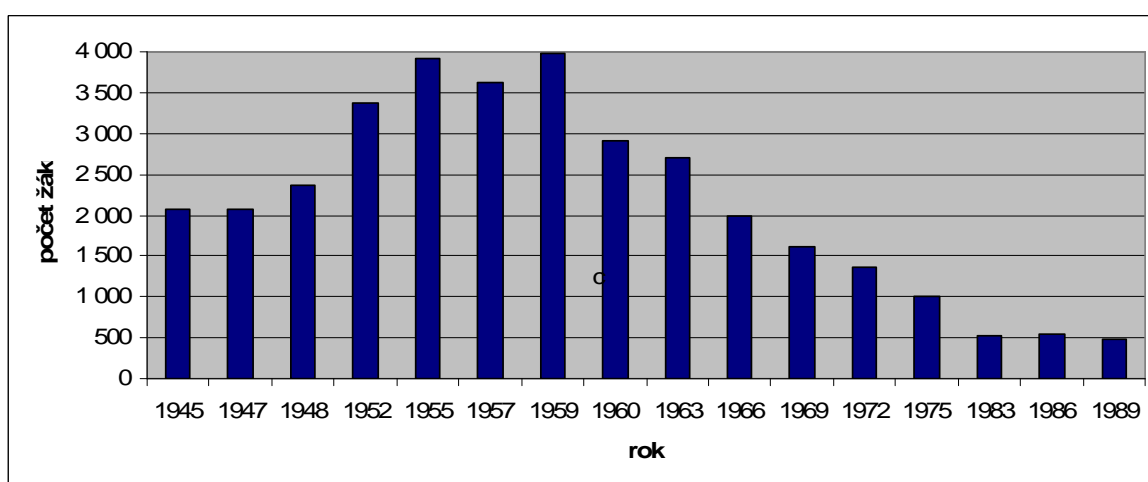
Síť polských základních škol se dostala z hlediska dostupnosti a materiálního vybavení na úroveň srovnatelnou s dobou před válkou. Již v letech 1948/1949 probíhala v bývalých okresech Český Těšín a Karviná výuka v 81 národních a 11 středních školách s celkovým počtem 7 636 žáků. Dalších 16 škol, které doposud neexistovaly nebo byly přechodně zrušeny, bylo otevřeno.³⁹

³⁸ Pedagogické centrum pro polské školství v České republice, Referaty i przyczynki dyskusji na seminarium z okazji 120. rocznicy urodzin, Český Těšín 2003, 39 s

³⁹ Kadłubiec, K. a kol., *Polská národnostní menšiny na Těšínsku v České republice (1920-1995)*, Ostrava 1997, 315 s, ISBN 80-7042-479-6
Siwek, T., Zahradnik, S., Szymbeczek, J., *Polská národní menšina v Československu 1945-1954*, Praha 2001, 116 s, ISBN 80-7285-009-1

Obr. 2 Počet žáků polských základních škol (I-V) v letech 1945-1989⁴⁰

Obr. 3 Počet žáků polských základních škol (I-IX) v letech 1945-1989⁴¹

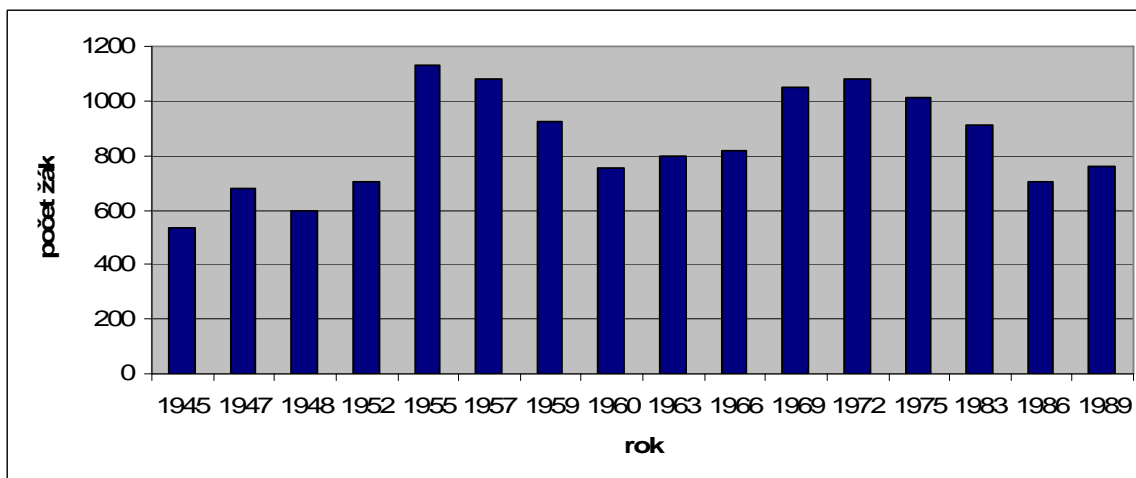
Do roku 1961 se polské základní školství rozvíjelo lineárně, s počtem škol narůstal i počet žáků. Na konci 60. let a na začátku 70. let měla situace opačný charakter. Při stejném počtu škol klesal počet žáků. Během let 1960-1975 bylo zrušeno 58 základních škol s polským vyučovacím jazykem.

Na území Těšínského Slezska, kromě mateřských a základních škol, existovaly také školy střední. Polské střední školy byly utvářeny již před rokem 1960. Později docházelo jen k nepatrným změnám. Kromě Gymnázia v Orlové a Českém Těšíně, byly otevřeny polské třídy na Zdravotní škole v Orlové, Střední ekonomické škole v Českém Těšíně a rovněž byly zřízeny polské třídy na Průmyslové škole v Karviné, na Pedagogickém gymnáziu a Zemědělské škole v Jablunkově. Životnost těchto škol byla ale krátká.

⁴⁰ Pedagogické centrum pro polské školství v České republice, Referaty i przyczynki dyskusji na seminarium z okazji 120. rocznicy urodzin, Český Těšín 2003, 39 s

⁴¹ tamtéž

Působily pouze do 70. let. Od vzniku polských středních škol počet žáků pořád rostl. Ve školním roce 1945/1946 byl celkový počet žáků 510⁴² a v roce 1957 byl počet žáků již dvojnásobný.

Obr. 4 Počet žáků polských středních škol v letech 1945-1989⁴³

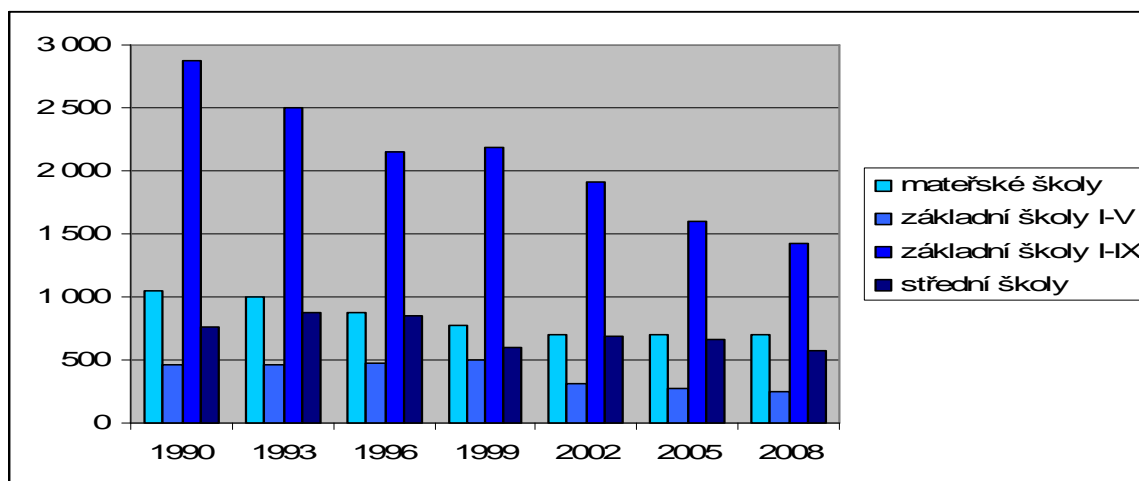
V následujících letech počet žáků stagnoval nebo nepatrně klesal. Důvodem poklesu byl nízký počet absolventů základních škol, likvidace polských tříd a také nezáměr polských studentů v pokračování studia na polských středních školách z důvodu nízkého uplatnění v budoucnu. Později se však ukázalo, že by měli výborné uplatnění na vysokých školách jak v Československu, tak i v Polsku.

⁴² Siwek, T., Zahradnik, S., Szymeczek, J., *Polská národní menšina v Československu 1945-1954*, Praha 2001, 116 s, ISBN 80-7285-009-1

⁴³ Pedagogické centrum pro polské školství v České republice, *Referaty i przyczynki dyskusji na seminarium z okazji 120. rocznicy urodzin*, Český Těšín 2003, 39 s

5. 4 Polské školství na Těšínsku po roce 1989 až do současnosti

Změny, které nastaly po roce 1989 přinesly do polských školských zařízení nové problémy. Práva, která do teď platila na polských školách, ztratila svou hodnotu. Instituce, které držely ochrannou ruku nad školami, byly zrušeny.

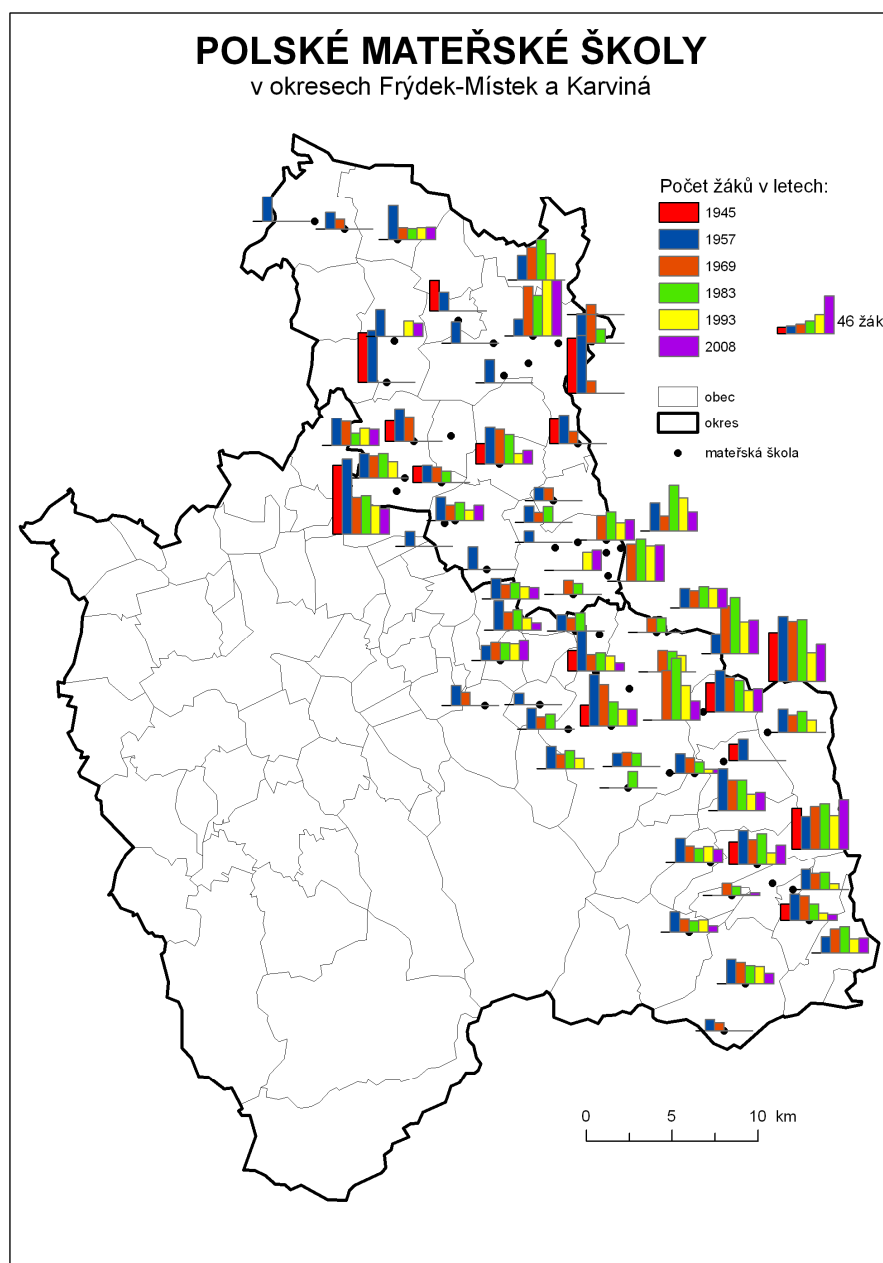
Obr. 5 Počet žáků v polských školách v letech 1990-2008⁴⁴

K 1. 1. 1991 byl zrušen Krajský pedagogický ústav sídlící v Olomouci, v rámci kterého byl i institut pro polské školství. O pomoc s nelehkou situací v polském školství zažádaly dvě instituce, a to Hlavní výbor PZKO a Sdružení polských učitelů, kteří se obrátili na ministerstvo školství, aby jim pomohlo vyřešit jak otázku týkající se budoucnosti polských škol, tak případné nové osnovy výuky. Na základě připomínek ze stran polského obyvatelstva, které pořád směřovaly k ministerstvu, byly školy svěřeny do péče obcím. Na popud polských organizací, vzniklo v roce 1995 v Českém Těšíně Centrum Pedagogiczne dla Polskiego Szkolnictwa Mniejszościowego w RC (Pedagogické centrum pro polské národnostní školství v ČR), které je do dnešního dne patronátem všech polských školních zařízení. Rovněž k financování polských škol přispívají i jiné organizace jak Rada Polaków, Wspólnota Polska, Ministerstwo Edukacji Narodowej nebo politické hnutí Coexistencia.

⁴⁴ Pedagogické centrum pro polské školství v České republice, Referaty i przyczynki dyskusji na seminarium z okazji 120. rocznicy urodzin, Český Těšín 2003, 39 s

6. Změny sítě školských zařízení s polským vyučovacím jazykem po roce 1945

V této kapitole jsou podrobně zpracovány mapy všech polských školských zařízení v České republice za období po roce 1945, které byly zhotoveny na základě dat získaných z publikace Józefa Macury „Z dziejów szkolnictwa polskiego na Zaolziu“ a také z dat získaných z Pedagogického centra.

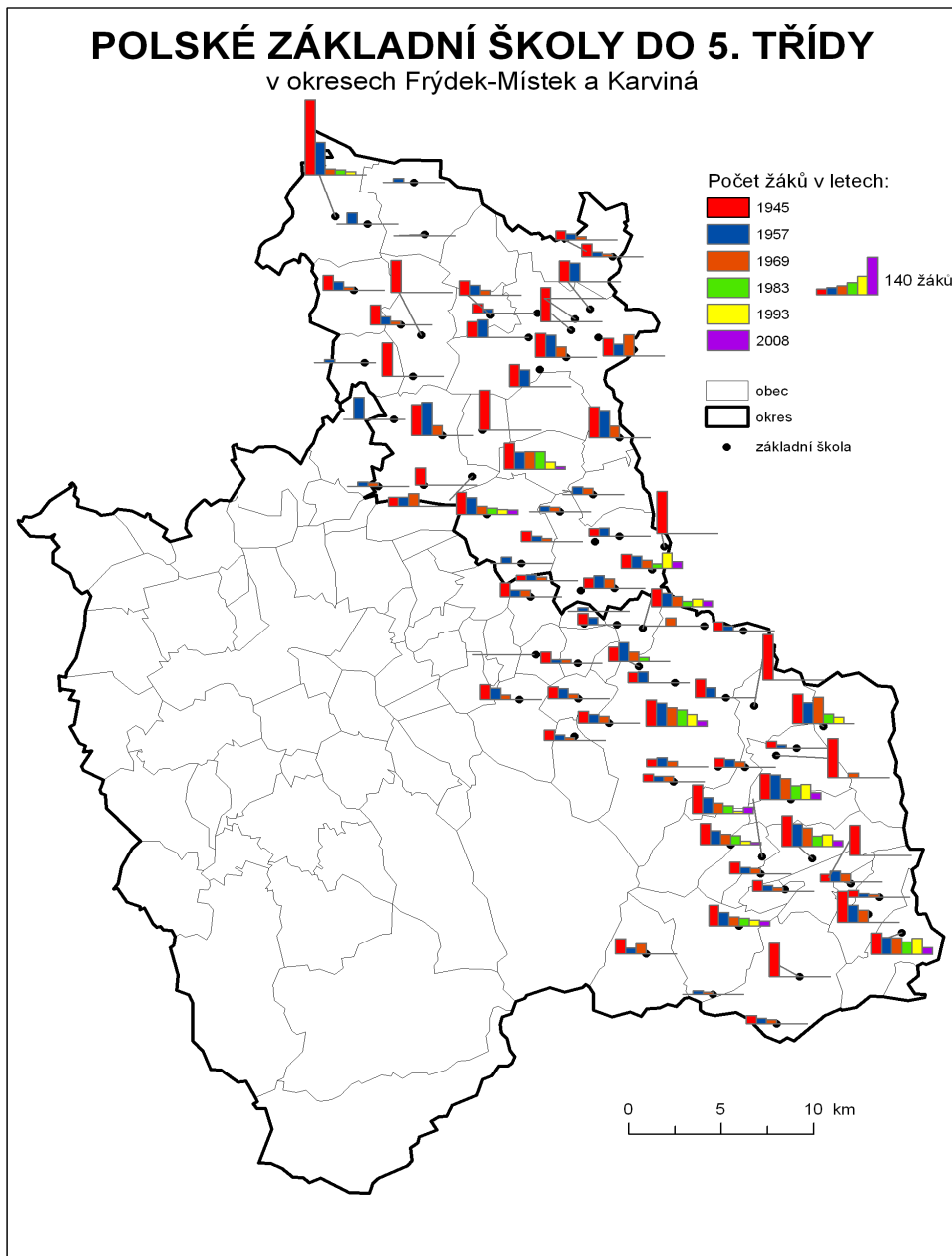

Obr. 6 Vývoj počtu žáků polských mateřských škol v okresech Frýdek-Místek a Karviná

Na území Těšínska v roce 1945 existovalo 20 polských mateřských škol se 746 žáky. V nynějším okrese Frýdek-Místek, tehdejším okrese Český Těšín, byly mateřské školy v obcích Bystřice, Jablunkov, Návsí, Něbory, Oldřichovice, Písek, Vendryně, Životice a v obci Třinec byly 2 mateřské školy. Další školy se nacházely v okrese Karviná, tehdejším okrese Fryštát (celkem 10 škol).

Následujícím porovnávaným rokem byl rok 1957. V tomto roce bylo v regionu 69 polských mateřských škol s celkovým počtem 2 146 žáků, což je o 49 polských mateřských škol více. Nárůst oproti roku 1945 byl zaznamenán i u počtu žáků, přibýlo jich 1 400 žáků. V okrese Frýdek-Místek došlo k navýšení o 33 mateřských škol a v okrese Karviná bylo nově otevřeno dalších 16. Obec Mosty Dolní, která byla částí obce Mosty u Jablunkova, navštěvovalo 30 žáků. Do obcí Karviná Henryk docházelo 28 žáků, Karviná Nový Jork 30 žáků a Karviná Gabriela, kde docházelo rovněž 30 žáků. Všechny tři obce byly součástí Karviné. Stonava Gorzany měla 32 žáků, Stonava Krzywy Dół 27 žáků a Stonava Dolany 27 žáků. Tyto tři obce byly součástí Stonavy. Český Těšín Rozvoj, který byl součástí Českého Těšína, disponoval počtem 30 žáků. Výše uvedené obce nebyly do mapy zakresleny z důvodu nepřesného určení souřadnic. Počty žáků u jmenovaných škol se vztahují k roku 1957.

Rok 1969 přinesl změny v polském školství. Celkem 13 škol bylo zavřeno, mateřská škola v Bohumíně se od roku 1966 stala součástí mateřské školy v Českém Těšíně, školy v Českém Těšíně od roku 1959 byly rozděleny mezi 4 školy a v Třinci z jedné školy vzniklo škol 7. Na přelomu 70. a 80. let bylo zavřeno dalších 10 polských mateřských škol a celkový počet žáků v roce 1983 činil 1 549. Ve 20. a 21. století počet škol pořád klesal. V roce 1993 bylo na Těšínsku pouze 39 polských mateřských škol s celkovým počtem 863 žáků a v roce 2008 zůstalo pouhých 33 škol se 731 žákem. Největší zastoupení polských mateřských škol bylo v roce 1945 v obci Třinec a jeho částech, kde byly 3 školy s celkovým počtem 125 žáků, v roce 1957 to byla obec Karviná s částmi obce, která čítala 9 mateřských škol s 380 žáky. Od 60. let se opět do popředí dostala obec Třinec s 310 žáky. Nyní je v obci Třinec celkem 5 polských mateřských škol se 108 žáky.

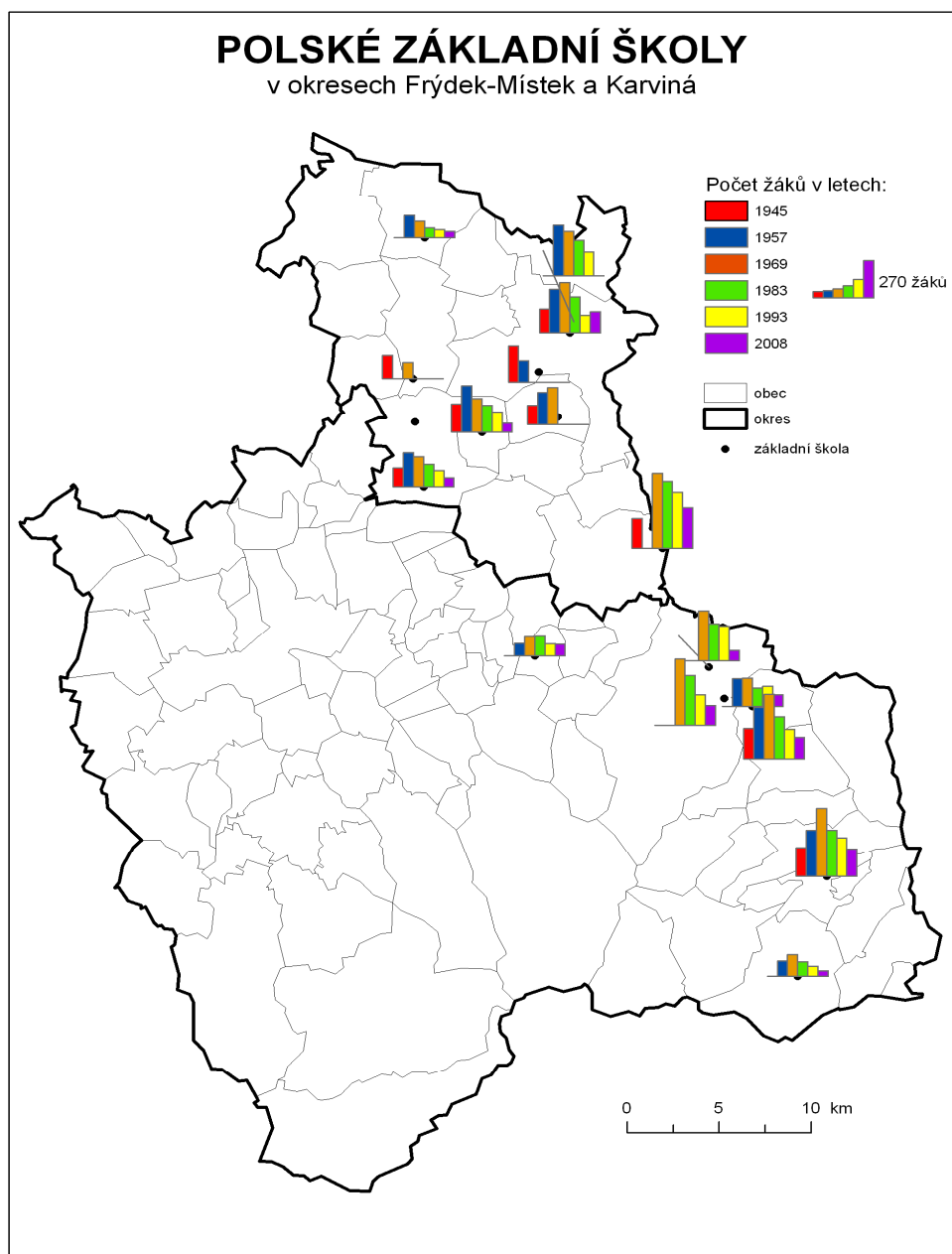
Obr. 7 Vývoj počtu žáků polských základních škol do 5. třídy v okresech Frýdek-Místek a Karviná

Rozmístění a vývoj počtu žáků polských základních škol do 5. třídy

Polských základních škol do 5. třídy bylo v roce 1945 celkem 74. V okrese Frýdek-Místek bylo 50 polských základních škol, v okrese Karviná 24. Frýdek-Místek čítal 3 221 žáků, Karviná 2 438. Do této mapy rovněž nebyly vloženy všechny údaje o obcích, kde se jednotlivé polské školy nacházely. Obce Mosty Dolní, Třinec Podlesí, Karviná Kostel, Karviná Henryk, Karviná Nový Jork, Stonava Gorzany a Stonava Krzywy Dół byly součástí jiných obcí, neexistovaly samostatně. V roce 1945 docházelo nejvíce žáků do polské školy v Bohumíně, kde se jejich počet navýšil na 282.

V následujících deseti letech zaniklo 17 polských pětiletých škol. Všechny tyto školy byly zařazeny do škol devítiletých, označovaných také jako školy střední. Tímto se počet žáků v roce 1957 snížil o 2 629. Koncem 60. let bylo na území Těšínska polských pětiletých škol pouze 55 s 1 611 žákem.

Největší likvidace polského školství je spjata se 70. lety, hlavně v roce 1974 a 1976. V tomto období zaniklo 38 pětiletých škol a zůstalo jich pouhých 17. Tyto školy fungují dodnes až na čtyři výjimky - malotřídky v obci Bohumín, která byla zavřena v roce 2001, škola v Nýdku, která byla zavřena v roce 2004 a školy v Třinci Podlesí a Něborech, o kterých přesně není známo, ve kterém roce ukončily svojí činnost. Nyní se ve 13 školách vyučuje pro 244 žáky. V okrese Frýdek-Místek funguje 8 škol pro 165 žáků.

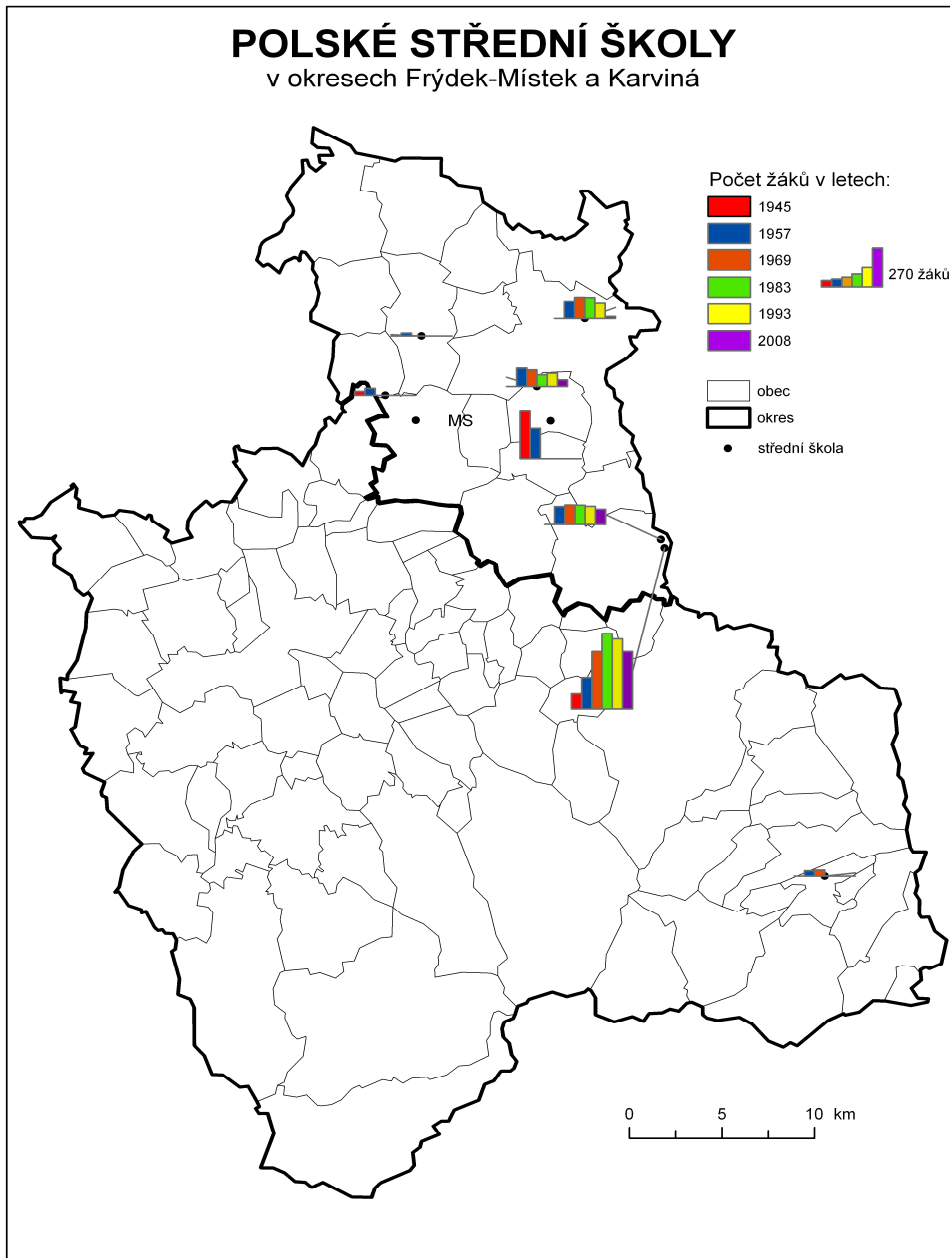

Obr. 8 Vývoj počtu žáků polských základní škol v okresech Frýdek-Místek a Karviná

Rozmístění a vývoj počtu žáků polských základních škol od 1. do 9. třídy

Na území Těšínska v roce 1945 existovalo 10 polských základních škol. V okrese Frýdek-Místek se nacházely základní školy v obcích Bystřice, Třinec a Jablunkov, kde se vyučovalo pro 752 žáků, v okrese Karviná se vyučovalo v obcích Bludovice, Český Těšín, Fryštát, Horní Suchá, Karviná Solca, Lazy a Stonava pro 1 318 žáků. V roce 1948 přibyla škola v Dolní Lutyni, v roce 1952 v Mostech u Jablunkova a v obci Hnojník. Každým rokem se počet žáků zvyšoval. Rok 1957 přinesl navýšení o 1 560 žáků. V tomto roce zaznamenala změnu polská základní škola v Českém Těšíně a Lazech, ze kterých se staly 11 leté školy, ale ne na stálo.

Ke změnám v polských základních školách došlo např. v Třinci roku 1959. Místo jedné školy vznikly dvě, v roce 1960 byla zrušená škola v obci Karviná Solca. V 70. a začátkem 80. let byly zrušeny další školy a to v obcích Karviná Henryk (rok 1970), Lazy (rok 1975) a Stonava (rok 1982). Od 90. let se počet škol již neměnil, jen v roce 2002 byla zlikvidována škola v obci Karviná – Nové Město. V současné době se počet žáků v polských základních školách pohybuje v rozmezí 250-300 žáků.

Obr. 9 Vývoj počtu žáků polských středních škol v okrese Frýdek-Místek a Karviná

Rozmístění a vývoj počtu žáků polských středních škol

Kromě polských mateřských škol, základních pětiletých škol a základních devítiletých škol se na území Těšínska nacházely také střední školy s polským vyučovacím jazykem.

Všechny tři střední školy s 510 studenty, které působily v roce 1945, se nacházely v okrese Karviná. Byla to dvě gymnázia (Orlova a Český Těšín) a obchodní akademie v Orlové. Až v roce 1948 byly otevřeny další dvě střední školy. Zdravotní školy, které působily v obcích Český Těšín, Orlová a Karviná, a také obchodní akademie, působící v Českém Těšíně. V následujícím desetiletí přibyly další tři střední školy, a to Střední průmyslová škola v Karviné, Střední zemědělská škola v Jablunkově a Pedagogické gymnázium v Českém Těšíně. Tímto počet studentů vzrostl o 495 oproti roku 1945, kdy celkový počet studentů byl 1 005. Rokem 1959 ukončila svoji působnost Obchodní škola v Orlové a v roce 1960 byly otevřeny další dvě školy. První v Českém Těšíně a druhá v Třinci Konské, které působily jen do roku 1966 a později od roku 1969 do 1975 (zrušena Střední škola v Třinci Konské) a 1983, kdy Obchodní škola v Českém Těšíně vytvořila třídy smíšené. Dále v roce 1966 se Gymnázium v Orlové stalo součástí Gymnázia v Českém Těšíně. Od roku 1983 byly na území Těšínska pouze 4 střední školy a jedna škola se smíšenou třídou s celkovým počtem 909 studentů. K žádným dalším změnám, co se týče působností středních škol, již nedocházelo.

V současnosti působí střední školy v Českém Těšíně, kde má místo Gymnázium s polským vyučovacím jazykem s celkovým počtem 356 studentů, a pobočka v Karviné, kde je 52 studentů, dále pak Střední průmyslová škola v Karviné, ve které se učí 14 studentů, smíšené třídy jsou na Střední zdravotní škole v Karviné, kde se polské výuky účastní 46 studentů a Střední obchodní škola v Českém Těšíně, kde je počet studentů rovný 109.

Územní koncentrace

K hodnocení územní koncentrace geografických jevů lze využít jednoduché jak grafické, tak číselné metody. Do první skupiny patří Lorenzova křivka, do skupiny druhé tzv. index (míra) heterogenity či také nerovnoměrnosti geografického rozložení (uváděný i jako H-index). Tento index může být také doplněn mapovým vyjádřením. Věnujme se nejprve číselnému vyjádření územní koncentrace.

Index heterogenity⁴⁵

Index heterogenity (nebo také H index) je podíl plochy celkového území, na kterém žije (v našem případě studuje) právě polovina počtu obyvatel (polských žáků). Sledovaným územím byly okresy Frýdek – Místek a Karviná se zastoupením polských škol. Výpočty byly zhotoveny z podkladů doložených pedagogickým centrem.⁴⁶

Na zvoleném území jsme vymezili postupně pro každý rok co nejmenší území, na kterém studuje právě polovina polských žáků. Postupným načítáním počtu žáků seřazených podle hustoty obce dojdeme k této hodnotě. Sečtíme výměry obcí a určíme procentuální zastoupení na celkové rozloze. H je doplňkem do 100% této výměry jakožto podílu na výměře celého okresu.

Číselné vyjádření míry nerovnoměrnosti rozložení sledovaného jevu spatřujeme v níže uvedených tabulkách 4-7, které představují indexy územní koncentrace založené na počtech žáků mateřských, základních škol I-V stupně, základních škol I-IX stupně a středních škol.

rok	H	změna H
1945	94,27	
1957	86,95	7,32
1969	88,43	-1,48
1983	89,57	-1,14
1993	90,75	-1,18
2008	92,16	-1,41

Tab. 2 Územní koncentrace žáků polských mateřských škol v okresech Frýdek-Místek a Karviná⁴⁷

⁴⁵ Hampl, M., Garvadecký, V., Köhnl, K., Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR, UK Praha 1987, 255 s + 4 přílohy
Robinson, G. M., Methods & Techniques in Human Geography, Wiley 1998, Chichester, 556 s, ISBN 0-471-96232-5
(vlastní výpočty)

⁴⁶ Macura, J.: Z dziejów szkolnictwa polskiego na Zaolziu, Czeski Cieszyń 1998. 448 s. ISBN 80-238-1930-5

⁴⁷ vlastní výpočty

rok	H	změna H
1945	88,11	
1957	86,22	1,89
1969	92,04	-5,82
1983	92,92	-0,88
1993	94,22	-1,30
2008	93,57	-0,65

Tab. 3 Územní koncentrace žáků polských základních škol I-V stupně v okresech Frýdek-Místek a Karviná⁴⁸

rok	H	změna H
1945	93,28	
1957	94,15	-0,87
1969	90,77	3,38
1983	83,35	7,42
1993	93,92	-10,57
2008	95,84	-1,92

Tab. 4 Územní koncentrace žáků polských základních škol I-IX stupně v okresech Frýdek-Místek a Karviná⁴⁹

rok	H	změna H
1945	97,89	
1957	97,89	0
1969	97,89	0
1983	97,89	0
1993	97,89	0
2008	97,89	0

Tab. 5 Územní koncentrace žáků polských středních škol v okresech Frýdek-Místek a Karviná⁵⁰

Tabulka první se vztahuje k polským mateřským školám. Prvním sledovaným obdobím byl rok 1945, kde hodnota indexu koncentrace (H index) byla 94,27 což je nejvyšší hodnota za všechna sledovaná období v této tabulce. V tomto a následujících letech, která v tabulce zobrazená nejsou, bylo na území okresu Frýdek-Místek a Karviná nejvíc škol, ale nikoli v různých obcích, tím i míra koncentrace byla největší. Postupem času se začaly školy v menších vesnicích zavírat a zůstaly školy pouze ve městech jako

⁴⁸ vlastní výpočty

⁴⁹ vlastní výpočty

⁵⁰ vlastní výpočty

Český Těšín, Jablunkov, Třinec,...kde dostupnost byla jednodušší než do ostatních vesnic. V letech 1957, 1969 a 1983 se index heterogenity pohyboval mezi 88 a 90. Příčin mohlo být víc, nižší porodnost, vysoký standart mladých lidí (budování kariéry, potom až rodiny), vystěhovávání se do odlehlých obcí bez přístupu polských škol. Hlavním důvodem bylo uzavření některých škol a přesun do škol ve větších centrech. Až v roce 1993 se index opět přehoupl nad 90.

Tabulka č. 3 představuje index heterogenity územního rozložení žáků v polských základních školách I-V stupně, kde nejvyšší hodnota byla dosažena v roce 1993 s celkovým počtem žáků 457 a nejmenší v roce 1957 s počtem žáků 2 909. Postupným snižováním počtu škol a přesun žáků do jiných index heterogenity klesal.

Vývoj hodnot indexu územní koncentrace žáků základních škol I-IX stupně už byl odlišný. Pouze v roce 1983 byla heterogenita menší než 85. Všechna ostatní sledovaná období překročila hranici 90, jednou dokonce 95. Za celé sledované období se počet základních škol I-IX výrazně neměnil a tím nedocházelo ke změně indexu.

Rozmístění studentů středních škol vykazoval index heterogenity ve všech obdobích stejný. Důvodem bylo určitě největší zastoupení polských žáků v Českém Těšíně, kde se nacházely 2 polské střední školy. Hlavně síť těchto škol je velmi malá a neměnná.

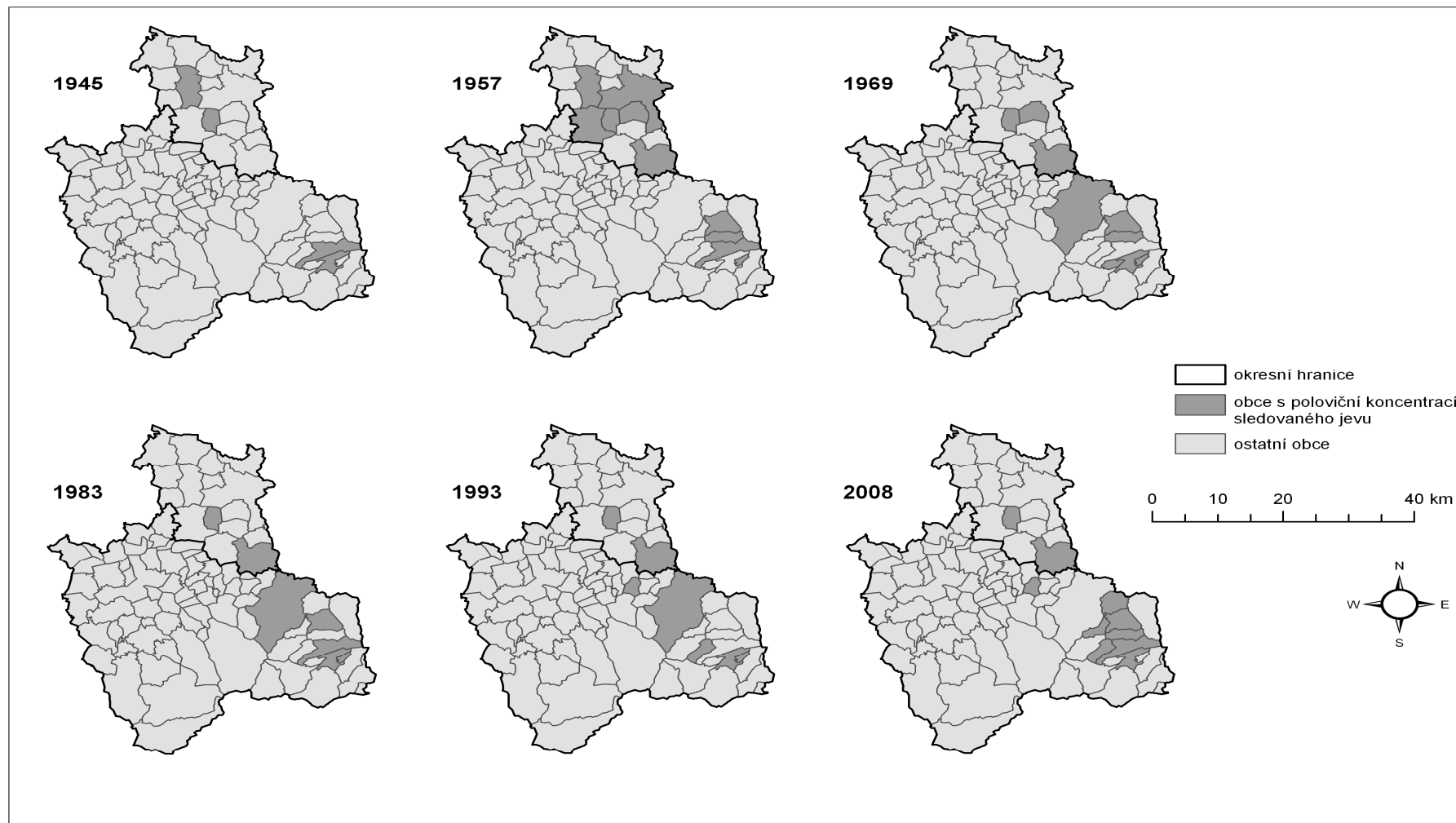
Územní koncentrace vyjádřená mapově

Pro přehlednější vyjádření míry územní koncentrace jsme zhotovili jednoduché kartogramy. Základními územními jednotkami jsou obce okresů Frýdek-Místek a Karviná.

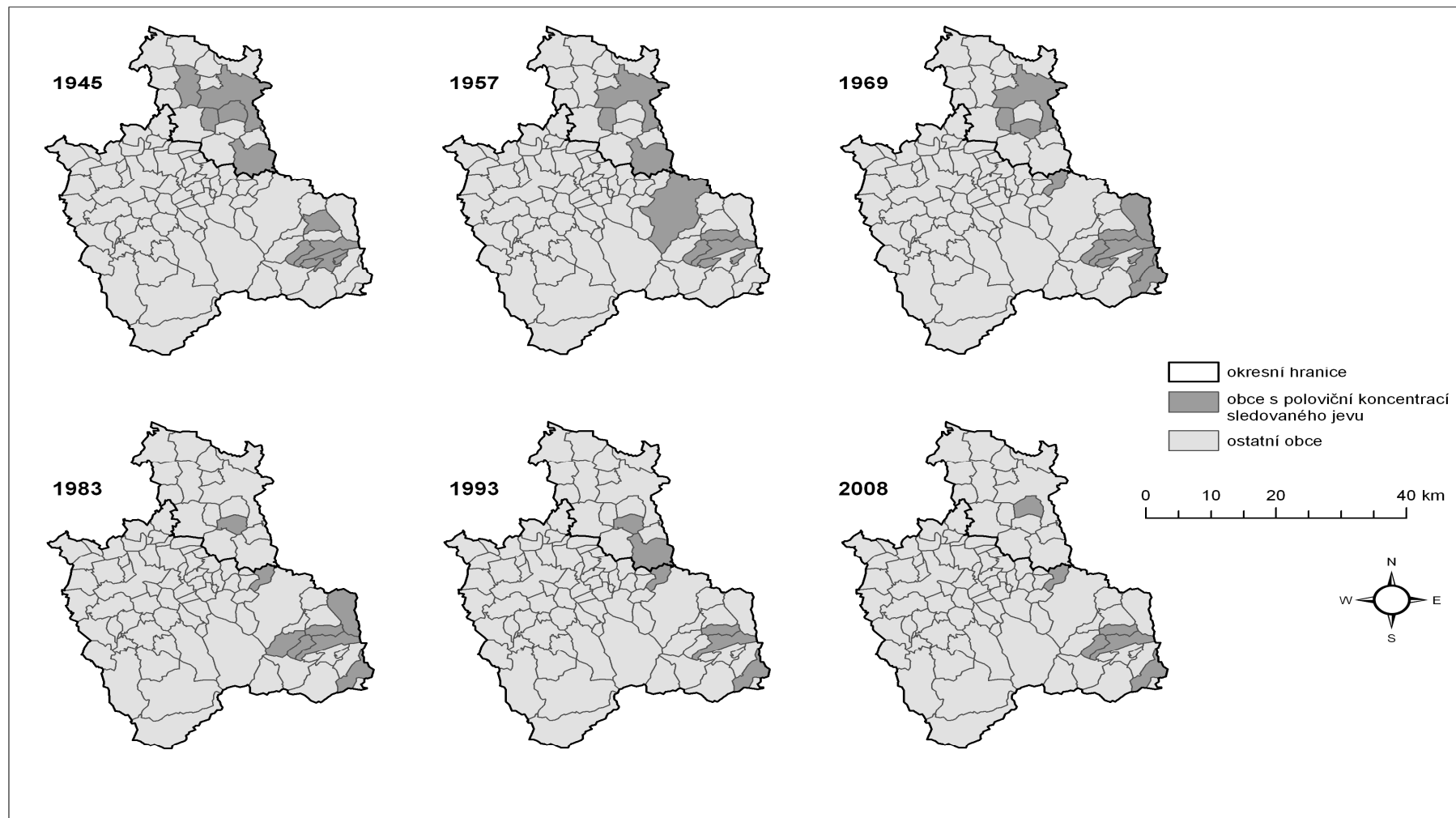
Obrázek 10 se vztahuje k žákům polských mateřských škol. Nejmenší koncentrace byla v roce 1957, největší v roce 1945, a to proto, že systém mateřských škol nebyl tak hustý jak v dalších letech. Mateřské školy se nacházely i v méně průmyslových centrech. V průběhu let se školy postupně začaly zavírat, počet žáků klesal, a proto koncentrace stoupala.

Následuje obrázek 11 znázorňující koncentraci polských žáků základních škol I-V, kde byla nejmenší koncentrace v roce 1957 a naopak největší v roce 1993. Polských základních škol je každý rok méně, neboť polských dětí zřetelně každoročně ubývá. I Když kapacita mateřských škol je plná, základní školy se zavírají. V současnosti se do prvních tříd nepřihlásí dostatečný počet dětí nutný pro otevření samostatných polských tříd.

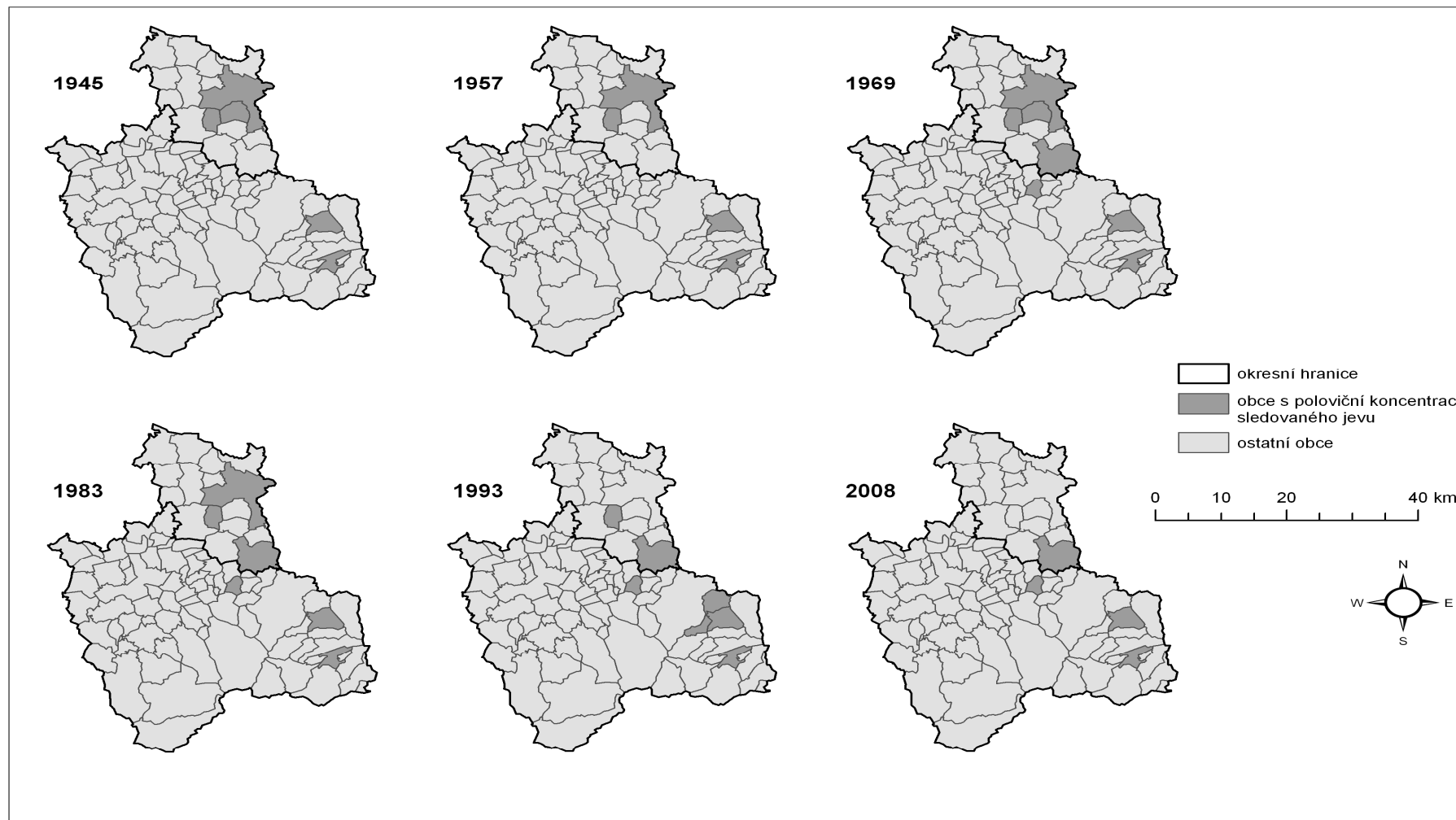
Poslední obrázek je vztažen k základním školám I-IX, kde index zůstává stabilní pro všechna sledovaná období. Výjimku tvoří jen rok 2008, kde jsou znázorněny pouze 4 obce, kde je hustota největší.

Obr. 10 Index koncentrace obcí s nejvyšší koncentrací žáků polských mateřských škol v okresech Frýdek-Místek a Karviná v letech 1945, 1957, 1969, 1983, 1993, 2008

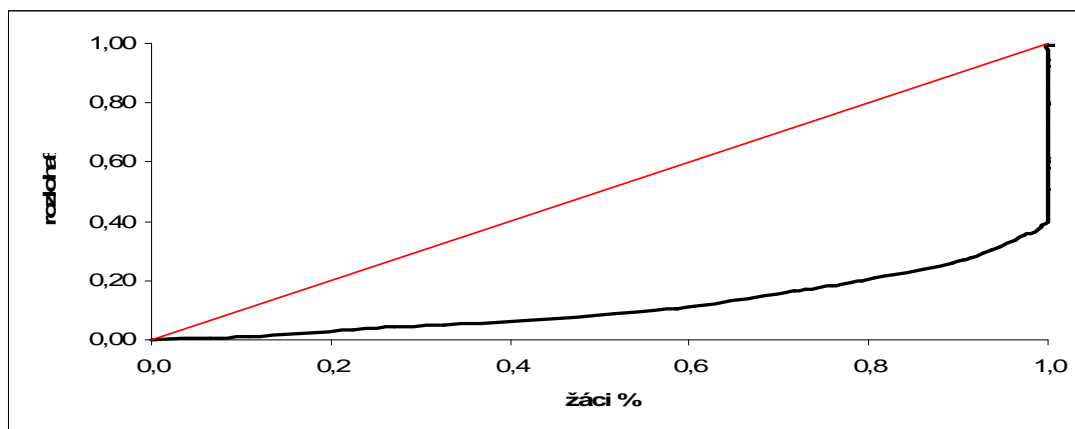
Obr. 11 Index koncentrace obcí s nejvyšší koncentrací žáků polských základních škol I-V v okresech Frýdek-Místek a Karviná v letech 1945, 1957, 1969, 1983, 1993, 2008

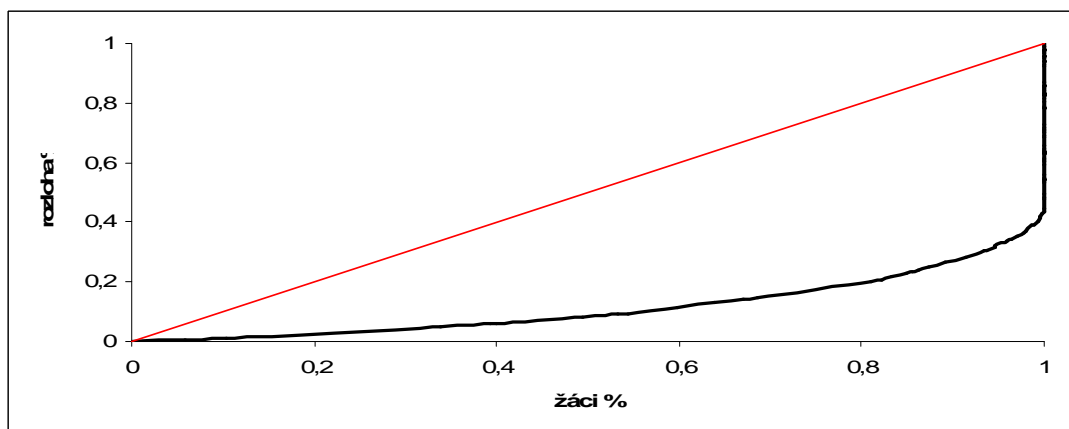
Obr. 12 Index koncentrace obcí s nejvyšší koncentrací žáků polských základních škol I-IX stupně v okresech Frýdek-Místek a Karviná v letech 1945, 1957, 1969, 1983, 1993, 2008

Lorenzovy křivky

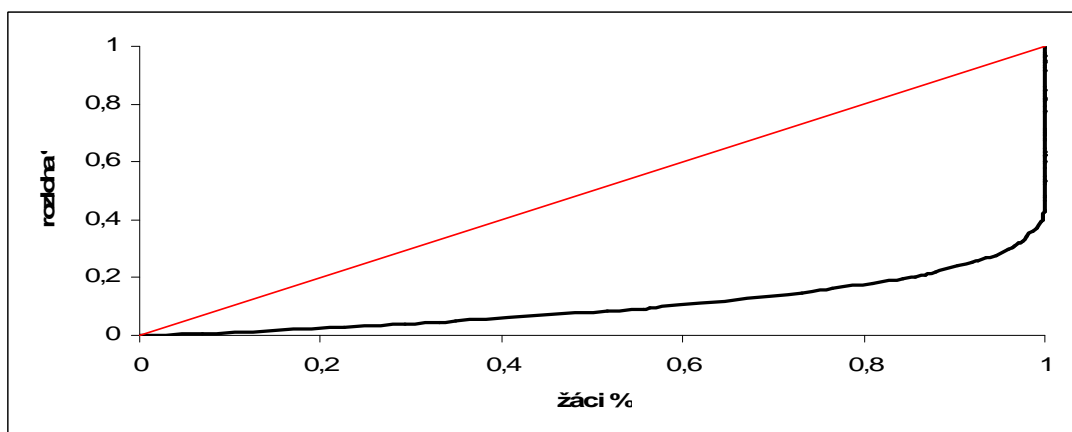
Lorenzova křivka je jedním z dalších způsobů jak vyjádřit graficky míru koncentrace sledovaného jevu. V tomto případě počty polských žáků vyjádřených na plochu jednotlivých obcí okresu FM a Karviná. V předchozím odstavci jsme porovnávali jednotlivé kategorie zvlášť. V případě Lorenzovy křivky byly zhotoveny grafy za všechny kategorie, společně s rozdělením na jednotlivá období. Oblouk křivky a úhlopříčka grafu vymezují plochu, která odpovídá míře koncentrace jevu.

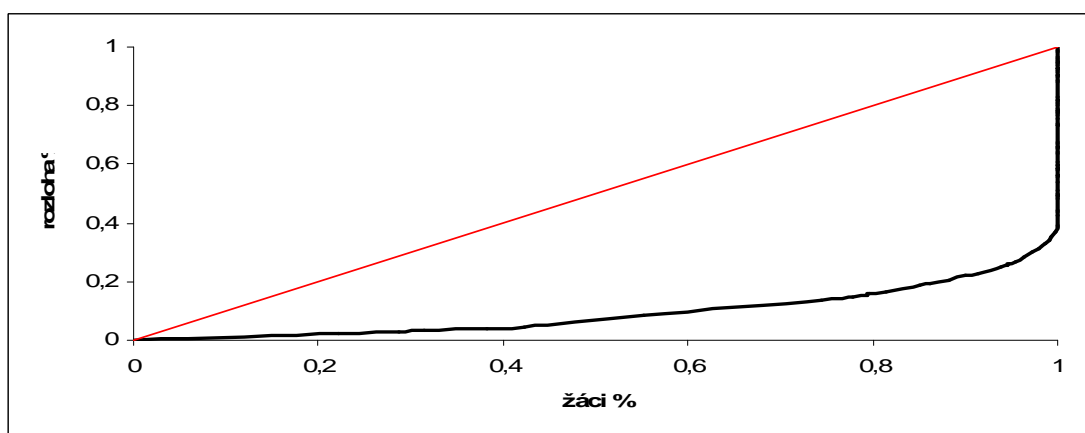
Obr. 13 Lorenzova křivka prostorové distribuce polských žáků celkem v okresech Frýdek-Místek a Karviná v roce 1945

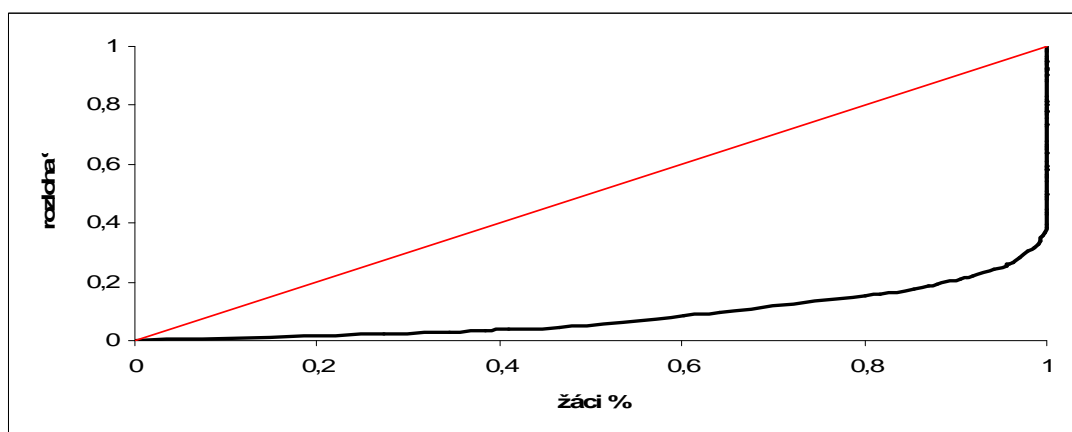
Obr. 14 Lorenzova křivka prostorové distribuce polských žáků celkem v okresech Frýdek-Místek a Karviná v roce 1957

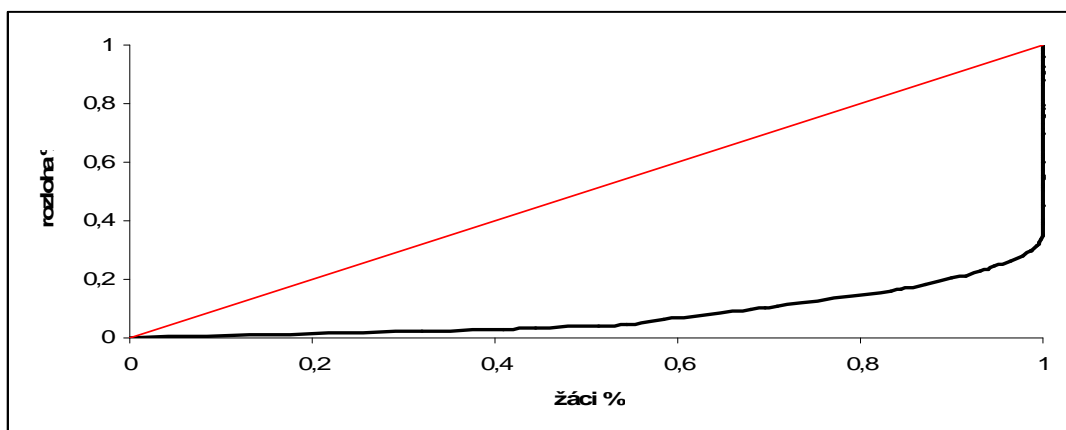
Obr. 15 Lorenzova křivka prostorové distribuce polských žáků celkem v okresech Frýdek-Místek a Karviná v roce 1969

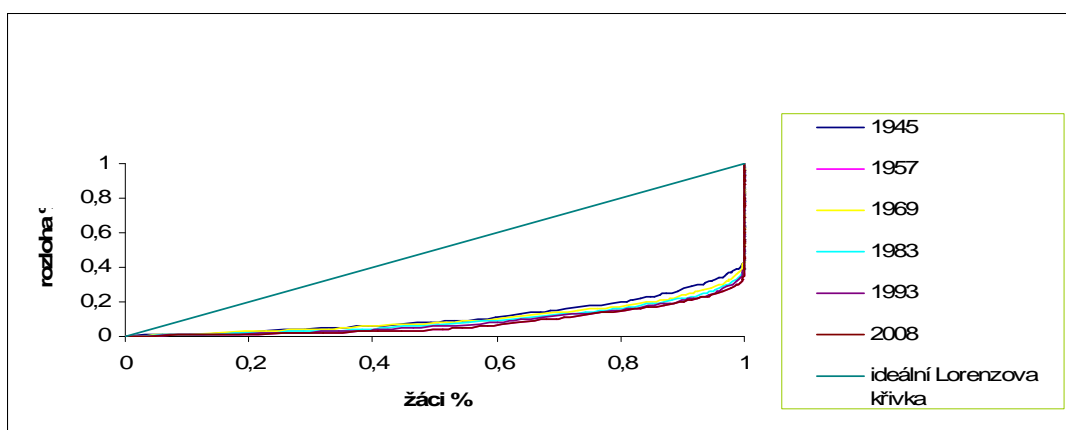
Obr. 16 Lorenzova křivka prostorové distribuce polských žáků celkem v okresech Frýdek-Místek a Karviná v roce 1983

Obr. 17 Lorenzova křivka prostorové distribuce polských žáků celkem v okresech Frýdek-Místek a Karviná v roce 1993

Obr. 18 Lorenzova křivka prostorové distribuce polských žáků celkem v okresech Frýdek-Místek a Karviná v roce 2008

Obr. 19 Lorenzova křivka prostorové distribuce polských žáků celkem za jednotlivá období

Rozdíly v jednotlivých grafech jsou nepatrné, protože se počty žáků v jednotlivých obdobích výrazně neměnily. Proto byl zhotoven graf, kde jsou rozdíly lépe viditelné. Míra koncentrace se nepatrně projevovává před rokem 2000, kdežto v posledním roce, kdy byl jev sledován, míra koncentrace ve všech sledovaných kategoriích je stejná. Nejmenší koncentrace byly vždy v letech po válce.

7. Identifikace příčin časových a prostorových změn

7.1 Problémy polského národnostního školství v České republice

Již od vzniku Československé republiky se školství potýkalo s řadou problémů. Největší problémy vznikaly v těžkých situacích, jak v období válek a v meziválečném období, rozdělení Těšínského Slezska v roce 1920 nebo vznik samostatné České republiky. Tyto situace přinášely řadu změn ve školských zařízeních. Poválečná situace a opětovný návrat Poláků z Polska na území Těšínska přinesly další změny ve školách. Děti polských obyvatel, na území Těšínska, byly posílány do německých škol, kde vyučovacím jazykem nebyl jejich mateřský jazyk nýbrž němčina. Pokles počtu žáků v polských školách přinesl další problém, uzavírání škol.

Tab. 6 Počet polských základních škol na území Těšínska v období 1945 - 2008⁵¹

Školní rok	počet škol			počet žáků
	I-IV	I-IX	celkem	
1945/1946	73	10	83	7 655
1948/1949	75	11	86	7 536
1958/1959	68	18	84	8 015
1962/1963	68	16	71	8 762
1968/1969	55	16	36	6 561
1978/1979	22	14	28	4 215
1988/1989	15	13	28	3 472
1995/1996	16	13	29	2 617
2000/2001	16	13	29	2 458
2008/2009	16	13	29	1 670

Z tabulky jednoznačně vyplývá, jak se mění počet žáků v polských školách. Oproti roku 1945, kde polské školy navštěvovalo 7 655 žáků, v roce 2008 jich bylo už jen 1 670. Rozdíl mezi rokem 1945 a 2008 je 5 985 žáků což znamená pokles o 78,1 %.

V současnosti je příčin daleko víc. To, že počet žáků v polských školách nadále klesá, již není příčinou válek nebo vyhošťování, ale např. sňatky partnerů odlišných

⁵¹ Kadłubiec, K. a kol., *Polská národnostní menšiny na Těšínsku v České republice (1920-1995)*, Ostrava 1997, 315 s., ISBN 80-7042-479-6

Pedagogické centrum pro polské školství v České republice, Referaty i przyczynki dyskusji na seminarium z okazji 120. rocznicy urodzin, Český Těšín 2003, 39 s

národností, kde matka je Češka a tudíž děti jdou ve většině případů do české školy. Dalším faktorem poklesu dětí v polských školách je snižující se přirozený přírůstek obyvatel. Tak např. v roce 1945 bylo ve všech sledovaných polských školách 8 719 žáků, v roce 1957 o 646 žáků víc. V následujících letech počet žáků polských škol už jen klesal, v posledním sledovaném roce, kterým byl rok 2008, bylo pouhých 2 986 polských žáků, což dává pokles 34,2 %.

V minulosti bylo téměř v každé druhé rodině, jak v polské nebo v české, 6-8 dětí, teď rodiny mají nanejvýš 2 děti. Dalším důvodem může být fakt, že na území Těšínska nejsou polské školy s konkrétním zaměřením, a proto si absolventi základních škol vybírají české školy. Jelikož jsou nadále zavírány polské malotřídní školy z důvodu úbytku polských žáků, rodiče proto volí jednodušší variantu, a to posílání svých dětí do českých škol, které se nacházejí v blízkosti bydliště. Národnostní cítění, které upřednostňovala starší generace, není v dnešní době pro mladé tak důležité, a proto polské školství i národnost na území České republiky pomalu zaniká.

7.2 Pozitiva polského školství

Jedním z největších přínosů pro polské obyvatelstvo je výuka cizího (českého) jazyka již od 2. třídy základních škol, ze kterého později skládají žáci maturitní zkoušku. Touto cestou se děti již od raného věku učí dva jazyky. V 5. třídě pak následuje anglický a německý jazyk. Po ukončení polských škol jsou studenti řádně připraveni na přijímací zkoušky na vysoké školy jak v jazyce polském, tak českém. Při studiu v Polské republice dostávají studenti měsíční peněžní stipendia, která jim umožňují pokrýt veškeré náklady spojené se studiem v zahraničí. Titul, udělovaný na polských vysokých školách nebyl donedávna uznáván, avšak situace se již změnila a studenti tak mají větší možnost s uplatněním svých znalostí v budoucím zaměstnání.

Velkým přínosem pro studenty hlásící se k polské menšině je organizace SEMPER POLONIA, která vznikla v roce 1997 ve Varšavě. Tato instituce je podporována polským prezidentem, ministerstvem školství a dalšími ministerstvy a organizacemi na území Polské republiky. Hlavním cílem je pomoc a podpora polským menšinám za hranicemi Polské republiky (rozvoj kultury, školství, vědy...)

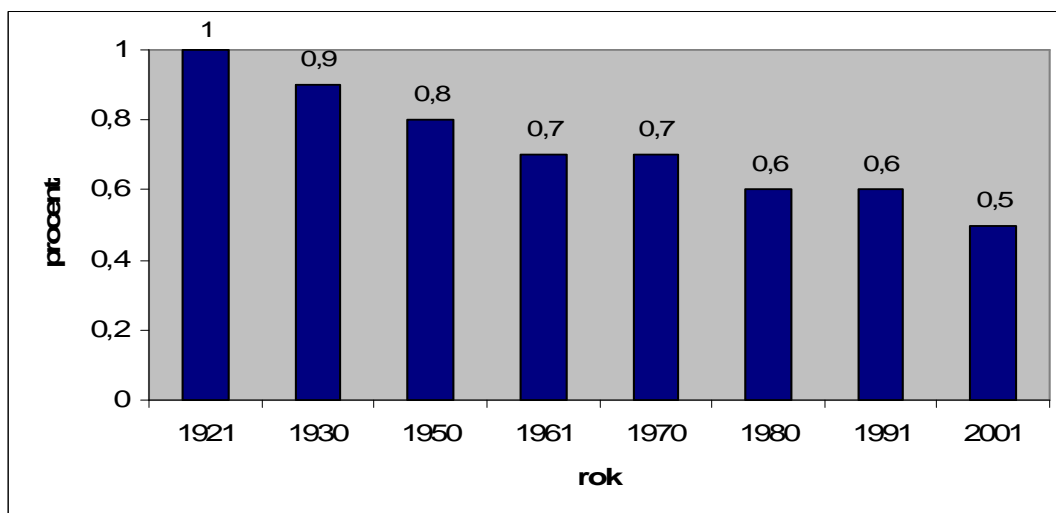
A právě proto studenti žijící za hranicemi Polska, ale hlásící se k polské minoritě mají možnost čerpat peněžní stipendia, jež jim umožňuje získat tato organizace. Podmínkou udělení stipendia je splnění níže uvedených kritérií:

- studovat střední školu s polským jazykem vyučovacím
- nestudovat v Polské republice
- mluvit plynule polsky
- být členem polských organizací na území České republiky
- studovat na vysoké škole
- patřit k polské minoritě

Méně důležitá, ale přece jen pozitiva jsou na základních školách, kde žáci všech polských škol soupeří mezi sebou v letní a zimní olympiádě. Dále jsou pořádány různé soutěže i v Polsku, kde se žáci polských škol z České republiky se mohou utkat s žáky z polských škol z Polska, a tak porovnávat své znalosti v oblasti geografie, matematiky nebo jazyků.

8. Závěr

Obyvatelstvo hlásící se k polské národnosti tvoří v České republice významnou menšinu a pořád hraje podstatnou roli a neztrácí na svém významu. Navzdory postupnému úbytku obyvatelstva hlásícímu se k polské národnosti je jejich vliv v těšínském regionu stále velice patrný a významný.

Obr. 20 Polské obyvatelstvo v České republice 1921-2001⁵²

Rok	mateřské školy		základní školy		střední školy	
	počet škol	počet žáků	počet škol	počet žáků	počet škol	počet žáků
1920	19	782	91	20 797	3	592
1937	72	1 912	94	7 447	8	871
1945	20	746	83	7 729	4	510
1960	68	1 815	85	8 145	8	860
1975	58	1 562	51	4 781	7	1 009
1989	53	1 272	28	3 383	4	759
2001	38	701	28	2 326	6	686
2008	33	731	25	1 670	6	577

Tab. 7 Počet žáků v polských školách v letech 1920-2008⁵³

Podstatným důvodem proč právě polská menšina je tak výrazná v rámci České republiky, je především to, že jako jediná má na území České republiky vlastní školství, které je dotováno různými organizacemi, mezi jinými i Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Během historického vývoje se polská minorita nejvíc

⁵² Český statistický úřad [online]. [last update 2007-11-20] [cit. 2009-05-14].

Dostupný z WWW < http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/polska_narodnost >

⁵³ Macura, J.: Z dziejów szkolnictwa polskiego na Zaolziu, Český Těšín 1998. 448 s. ISBN 80-238-1930-5

Pedagogické centrum pro polské školství v České republice, Referaty i przyczynki dyskusji na seminarium z okazji 120. rocznicy urodzin, Český Těšín 2003, 39 s

koncentrovala na území Těšínska (okres Karviná a Frýdek-Místek), a také právě tam se nacházejí polské školy, ve kterých je vyučován polský jazyk. Těšínsko, jako nevýrazný kousek České republiky je na mapě Evropy velmi výjimečné. Přestože od rozdělení Těšínska v roce 1920 se polští obyvatelé potýkali s problémy udržení polského školství, toto právo si vybojovali a polské školy fungují dodnes, i když v podstatně menším rozsahu. „Budete mít tolik práv, kolik jste schopní si vybojovat“ tento výrok vyřkl prezident Tomáš Garrigue Masaryk, který chtěl polské školství zachovat.

Osudy polského školství se vždy nacházely v centru dění hlavně polských občanů České republiky, díky kterým doposud polské školství existuje. Organizace, jak TNP, Matice školská, PZKO a v neposlední řadě Pedagogické centrum pro polské školy v České republice, které se rovněž podílejí na udržení polského školství. Polská minorita si nadále udržuje svou identitu v České republice a bude se snažit o její zachování nadále.

10. SUMMARY, KEY WORDS

In a bachelor project, which is named Changes in Spatial Structure of Polish Educational System on the Territory of the Czech Republic after 1945, following dates were illustrated. The first paragraphs include describing development and history of Polish minority in Těšín region (former urban district Frýdek-Místek and Fryštát) after 1945 and since 1945 up till now, their law and law of other minorities living in the Czech Republic. . The key issue of the project is dealing with the differences in development of the number of students at nursery schools, primary schools and grammar schools. Information and dates was given by the pedagogical center. Following chapters describe reasons why the number of students in Polish School has been decreasing within the last years and describe why the Polish minority in Czech Republic has been decreasing too.

KEY WORD: national minority - education system - Polish

V bakalářské práci, která nese název Změny prostorové organizace polského školství na území ČR od roku 1945, byly znázorněny následující údaje. V úvodních kapitolách byl postupně ve zkrácené podobě charakterizován vývoj a historie polské národnostní menšiny na území Těšínska (bývalé okresy Český Těšín a Fryštát) před rokem 1945 a následně od roku 1945, jejich práva a práva menšin žijících v České republice. Na základě dat z Pedagogického centra byly sledovány rozdíly ve vývoji počtu polských žáků v polských mateřských, základních a středních školách. Následující kapitoly byly věnovány důvodům, proč se minulá léta snižoval a nadále klesá počet studentů v polských školských zařízeních a celkově polské menšiny na území ČR.

KLÍČOVÁ SLOVA: národnostní menšina - školství - Poláci

Tematem pracy licencjackiej jest Zmiana szkolnictwa polskiego w Republice Czeskiej w zakresie historycznym po roku 1945. Pierwsze rozdziały informują czytelnika o historii polskiej mniejszości narodowej na Śląsku Cieszyńskim w Republice Czeskiej. Dalej czytelnik dowiaduje się o prawach Polaków żyjących za granicami Polski. Następnie autor w pracy porównuje polskie szkolnictwo i pragnie zwrócić uwagę, dlaczego szkolnictwo na terenie Republiki Czeskiej rok od roku maleje.

11. Použitá literatura

Borák, M.: Symbol Katynia: Zaolziańskie ofiary obozów i więzień w ZSRR. Czeski Cieszyn, PZKO 1991, 203 s

Branna, J.: Wybór dokumentów prawnych dotyczących mniejszości narodowych, Warszawa 2004, 216 s, ISBN 83-88416-20-0

Branny, J.: Tu byliśmy, tu jesteśmy..., Český Těšín 2000, 61 s

Gazurek, S.: Diplomová práce, Rozwój szkolnictwa polskiego w okresie międzywojennym, powojennym i współczesnym na tle sytuacji społeczno-politycznym Zaolzia, Cieszyn 2003, 126 s

Janusz, G., Bajda, P.: Prawa mniejszości narodowych, Standardy Europejskie, Varšava 2000, 214 s, ISBN 83-910255-4

Kadłubiec, K. a kol., Polská národnostní menšiny na Těšínsku v České republice (1920-1995), Ostrava 1997, 315 s, ISBN 80-7042-479-6

Kostková, H.: Diplomová práce, Polská národnostní menšina v České republice- společenský status v regionálně geografickém a historickém kontextu, Olomouc 2007, 123 s

Kufová, I.: Minulost a současnost národnostních menšin na Těšínsku, Mniejszości narodowe na Śląsku Cieszyńskim dawniej i dziś: sborník referátů z mezinárodní vědecké konference, konané dne 4. 10. 2001 v Českém Těšíně, 1. vyd. Český Těšín 2001, 199 s. ISBN 80-238-8051-9

Lukašík, J.: Boj KSČ o obnovení a výstavbu školství s polským vyučovacím jazykem proti české buržoasní reakce v letech 1945-1948, roč. 2 (1967), č. 2

Macura, J.: Z dziejów szkolnictwa polskiego na Zaolziu, Czeski Cieszyn 1998. 448 s. ISBN 80-238-1930-5

Nástin dějin Těšínska, Praha 1992, 261 s

Pedagogické centrum pro polské školství v České republice, Referaty i przyczynki dyskusji na seminarium z okazji 120. rocznicy urodzin, Český Těšín 2003, 39 s

Plaček, V.: Problém národních menšin v Československu za války a v letech 1945-1948, roč. 67 (1969) č. 4

Plaček, V.: Politická struktura obyvatelstva na Těšínsku před uzavřením československo-polské smlouvy, roč. 70 (1972), č. 2

Plačková, M.: Tzv. teorie dvou vlastí Poláků na Těšínsku po roce 1945 a jejich majetek, roč. 23 (1997), č. 2

Siwek, T., Zahradnik, S., Szymeczek, J.: Polská národnostní menšina v Československu 1945-1954, Praha 2001, 116 s, ISBN 80-7285-009-1

Szymeczek, J.: Polacy na Zaolziu 1920-2000 Poláci na Těšínsku, Český Těšín 2002, 175 s, ISBN 80-238-8050-0

Internetové zdroje:

Centrum Pedagogiczne dla polskiego szkolnictwa narodowościowego - Pedagogické centrum pro polské národnostní školství [online] [cit. 2009-03-23] . Dostupný z WWW <<http://pctesin.cz/Files/rocnizprava.pdf>>

Český statistický úřad [online]. [c2009] [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW <<http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/tabx/CZ0812>>

Český statistický úřad [online]. [c2009] [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW <<http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/tabx/CZ0813>>

Český statistický úřad [online]. [last update 2007-09-19] [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW <http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/seznam_tabulek_obyvatelstvo>

Ministerstvo kultury [online]. [c 2007] [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW <<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=350>>, <<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=1620>>, < <http://www.mkcr.cz/cz/media-a-audiovize/granty-a-dotace/vyhlaseni-vysledku-vyberoveho-dotacniho-rizeni-pro-rok-2008-v-programu-podpory-rozsirovani-a-prijimani-informaci-v-jazycich-narodnostnich-me-10248/>>, < <http://www.mkcr.cz/cz/media-a-audiovize/granty-a-dotace/vyhlaseni-vysledku-vyberoveho-dotacniho-rizeni-pro-rok-2009-v-programu-podpory-rozsirovani-a-prijimani-informaci-v-jazycich-narodnostnich-mensin-8017/>>

Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna [online]. [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW <<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>

Polski Związek Kulturalno-Oświatowy [online]. [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW <<http://pzko.cz/index.php/O-PZKO/>>

Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej SMP, Sdružení polské mládeže [online] [cit. 2009-03-23]. Dostupný z WWW <<http://smp.yc.cz/index.php?menu=historie>>

Vláda České republiky [online]. [c. 2009] [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW <<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/historie-a-soucasnost-rady-15074/>>

Vláda České republiky [online]. [c. 2009] [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW <<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny/polska-narodnostni-mensina-16124/>>

Vláda České Republiky [online]. [c2009] [cit. 2009-16-03]. Dostupný z WWW <<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/historie-a-soucasnost-rady-15074/>>

Vláda České republiky [online]. [c. 2009] [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW <<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/narodnostni-mensiny-uvod-1361/>>

PŘÍLOHY

Příloha 1: Rozmístění obcí na území Těšínska s vymezením polských škol

- a) Polské mateřské školy
- b) Polské základní školy I-V
- c) Polské základní školy I-IX
- d) Polské střední školy

PŘÍLOHA 1 a:

Obr. 1 Rozmístění obcí na území Těšínska s vymezením polských škol

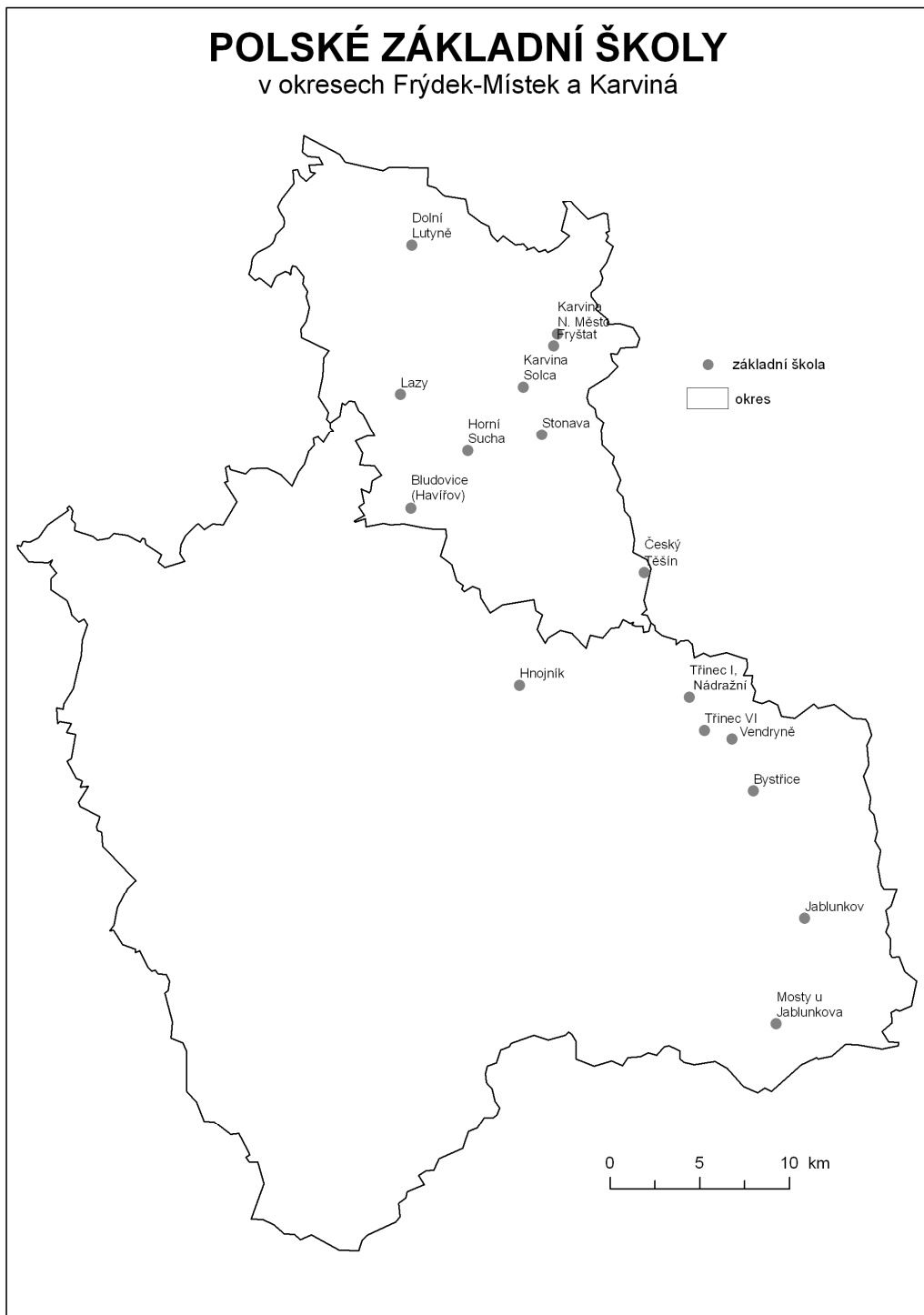
a) Polské mateřské školy

PŘÍLOHA 1 c:

Obr. 3 Rozmístění obcí na území Těšínska s vymezením polských škol

c) Polské základní školy I-IX

ŘÍLOHA 1 d:

Obr. 4 Rozmístění obcí na území Těšínska s vymezením polských škol

d) Polské střední školy

